RUUTUJA YLI RAJOJEN

Sarjakuvia Nepalista ja Suomesta

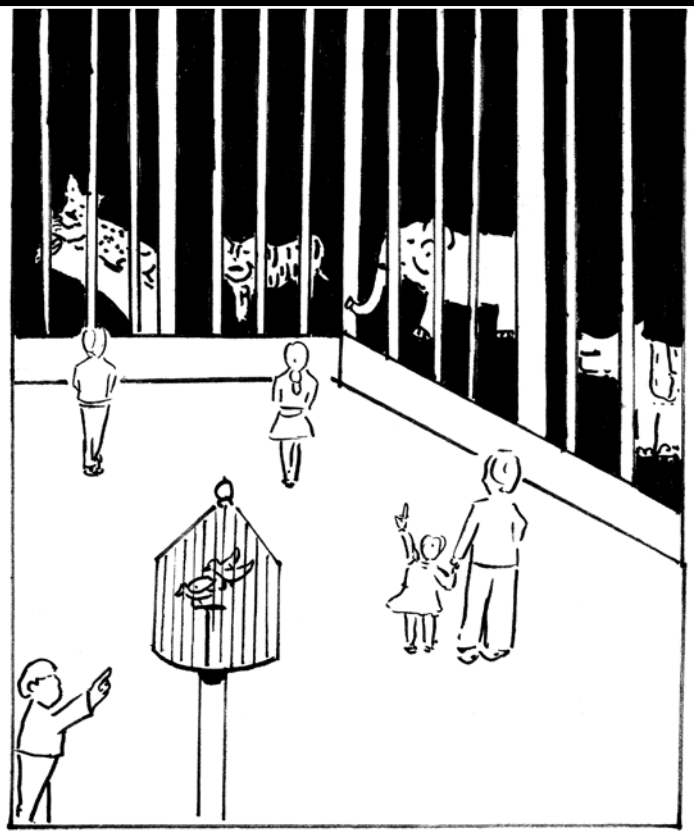

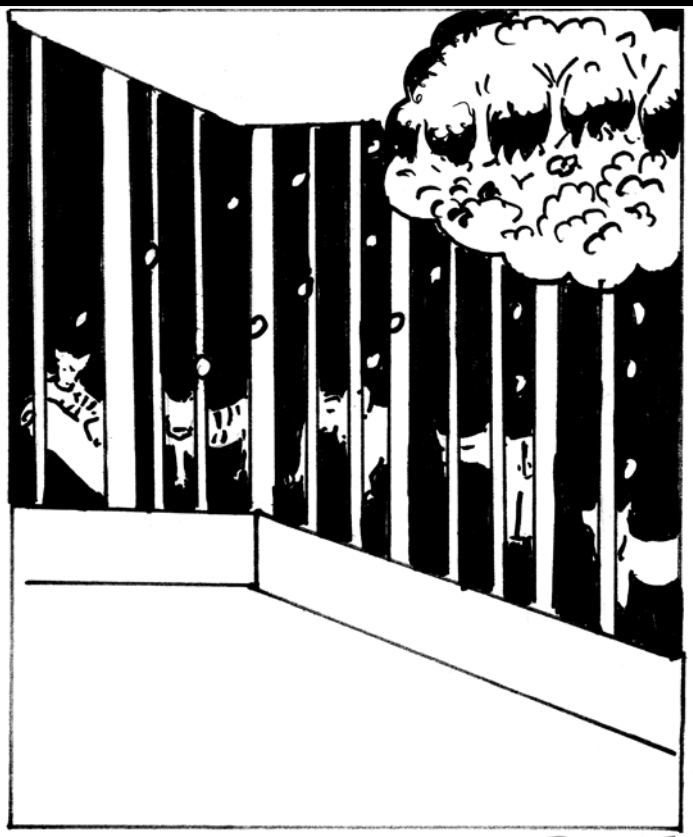

GOPAL TOIANGI

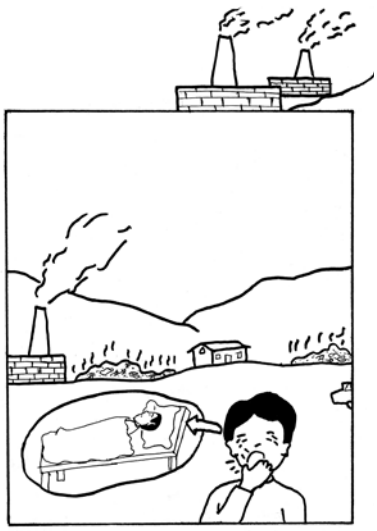

RUUTUJA YLI RAJOJEN
Sarjakuvia Nepalista ja Suomesta

COMICS CROSSING CULTURES
Strips from Nepal and Finland

Julkaisija / Published by

TAKSVÄRKKI ry
DAGSVERKE rf

OPERATION
A DAY'S WORK
FINLAND

Käännökset / Translations:
nepal-englanti /
Nepalese into English:
Santosh Maharjan
englanti-suomi /
English into Finnish:
Aleksi Saastamoinen
suomi-englanti /
Finnish into English:
Anu Pöllänen

Taitto / Layout: Tähtikuviot Oy
Paino / Printing: Kyriiri Oy

2009

TUETTU ULKOMINISTERIÖN
KEHITYSYHTEISTYÖVAROIN

SUPPORTED BY OFFICIAL
DEVELOPMENT AID FROM THE MINISTRY
FOR FOREIGN AFFAIRS OF FINLAND

ISBN 978-952-92-5292-3

Suomalaisten ja nepalilaisten nuorten sarjakuvia ihmisoikeuksista ja ympäristönsuojelusta

Suomalaisnuorten tekemät sarjakuvat ovat Helsingin kuvataide-lukiossa vuonna 2008 järjestetyn Ihmisoikeudet, ympäristö ja sarjakuva -kurssin antia. Kurssilla käsiteltiin ihmisoikeus- ja ympäristökysymyksiä keskustelun ja toiminnallisten harjoitusten avulla. Syntyneet ajatukset työstettiin seinäsarjakuviksi.

Nepalilaisten nuorten tekemät sarjakuvat on työstetty Taksvärkki ry:n tukeman ympäristökasvatushankkeen työpajassa Bhaktapurissa, Nepalissa vuonna 2009. Työpajaan osallistuneet nuoret olivat 12-18 -vuotiaita. Taksvärkki ry on toiminut yhteistyössä nepalilaisen ympäristöjärjestö ECCAn kanssa vuodesta 2006. Kehitysyhteistyöhanke tukee lasten ja nuorten koulunkäyntiä sekä levittää ympäristötietoisuutta. Hanke rahoitetaan lukuvuoden 2004-2005 Taksvärkki-keräyksellä sekä ulkoministeriön kehitysyhteistyövaroilla.

Comics by young Finnish and Nepalese people about human rights and environmental conservation

The comics drawn by young Finns were created during a course entitled "Human rights, the environment and comics" at the Helsinki Upper Secondary School of Visual Arts in 2008. The course covered human rights and environmental issues through discussions and action-based exercises. The ideas generated were then turned into wallposter comics.

The comics by young Nepalese people were made in an environmental education workshop supported by Operation a Day's Work (ODW) Finland in Bhaktapur, Nepal, in 2009. The participants were aged 12 to 18. ODW Finland has cooperated with Nepalese NGO Environmental Camps for Conservation Awareness (ECCA) since 2006. The development cooperation project promotes children and young people's access to education and improves environmental awareness. Project costs are covered by funds raised in the ODW Finland campaign during the 2004/2005 schoolyear as well as development cooperation funds granted by the Finnish Ministry for Foreign Affairs.

OPETTAJALLE

Sarjakuva on loistava väline:

sen avulla voi välittää tietoa ja nostaa esiin epäkohtia. Toisinaan sellaisia asioita, joita on vaikea käsitellä sanoin, voi olla helpompi työstää kuvan ja huumorin – siis sarjakuvan keinoin.

Seinäsarjakuvan ideana on olla esillä ja herättää keskustelua. Kantaa ottava sarjakuva onkin omanlaisensa mielipidekirjoitus. Se sallii iskevän kritiikin. Sen tekemiseen ei tarvita kalliita välineitä, erityislahjakkuutta tai paljoa aikaa: jokainen osaa.

Tämän kirjan sarjakuvat nostavat esiin epäkohtia nepalilaisten ja suomalaisten lasten ja nuorten lähiympäristöstä. Kirjan sarjakuvia voi käyttää virikkeinä keskustelulle ja ehkä ne innoittavat myös omien sarjakuvien tekemiseen.

Suuret ja vaikeatkin kysymykset voivat parhaimmillaan kiteytyä muutaman ruudun sarjakuvaksi ja antaa sekä tekijälle että lukijoille uudenlaisia tapoja tarkastella maailmaa.

Sarjakuvassa on voimaa!

Satu Laine, äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja
Tomi Uusitalo, kuvataideopettaja
Helsingin kuvataidelukio

Tee näin oppilaiden kanssa:

1. Tutustukaa kirjan sarjakuviin ja YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen.
2. Miettikää, mihin oikeuksiin sarjakuvien esiin nostamat ongelmat liittyvät.
3. Valitkaa joku kirjan sarjakuvista ja pohtikaa, mitä pitäisi tehdä, jotta sen esiin tuoma epäkohta saataisiin korjattua. Piirtäkää ratkaisuehdotuksista sarjakuvia.
4. Vertailkaa suomalaisten ja nepalilaisten tekemiä sarjakuvia toisiinsa:
   - Minkälaiset ongelmat ovat yhteisiä?
   - Minkälaisissa kysymyksissä sarjakuvat eroavat toisistaan?
5. Pohtikaa, minkälaisia ongelmia lähiympäristössänne on.
6. Valitkaa jokin itselle tärkeä epäkohta, josta teette oman seinäsarjakuvan.
7. Järjestäkää sarjakuvista näyttely esimerkiksi koulun aulaan näkyvälle paikalle.

DEAR TEACHER

A comic strip is an excellent tool.

It can be used to disseminate information or draw attention to a problem. Some things are difficult to express in words. It may be easier to address them with pictures and humour – using techniques typical for comics.

The idea behind wallposter comics is to achieve high visibility and arouse debate. Comics with a message are a great tool for expressing opinions. They accommodate sharp criticism. They do not require expensive equipment, special talent or a lot of time – everyone can make them.

The comics in this book address problems in the local environment of young people in Nepal and Finland. You can use them to spark discussions or perhaps inspire your pupils' own comic art.

No matter how large or difficult, issues can often be crystallised in a few panels, providing both creator and readers with new ways to view the world.

There is power in comics!

Satu Laine, teacher, finnish and literature
Tomi Uusitalo, teacher, visual arts
Helsinki Upper Secondary School of Visual Arts

How to work on comics with your pupils:

1. Study the comics in the book as well as the Convention of the Rights of the Child.
2. Discuss which rights the problems raised by the comics are related to.
3. Select one of the comic strips in the book and discuss what should be done to eradicate the problem raised. Draw comics to illustrate your proposed solution.
4. Compare the Nepalese and Finnish comics:
   - What kinds of problems do they share?
   - In which issues do the comics differ from each other?
5. Discuss what kinds of problems exist in your local environment.
6. Select an issue that is important for you and create your own wallposter comic on it.
7. Organise a comic exhibition in a visible location such as the school lobby.

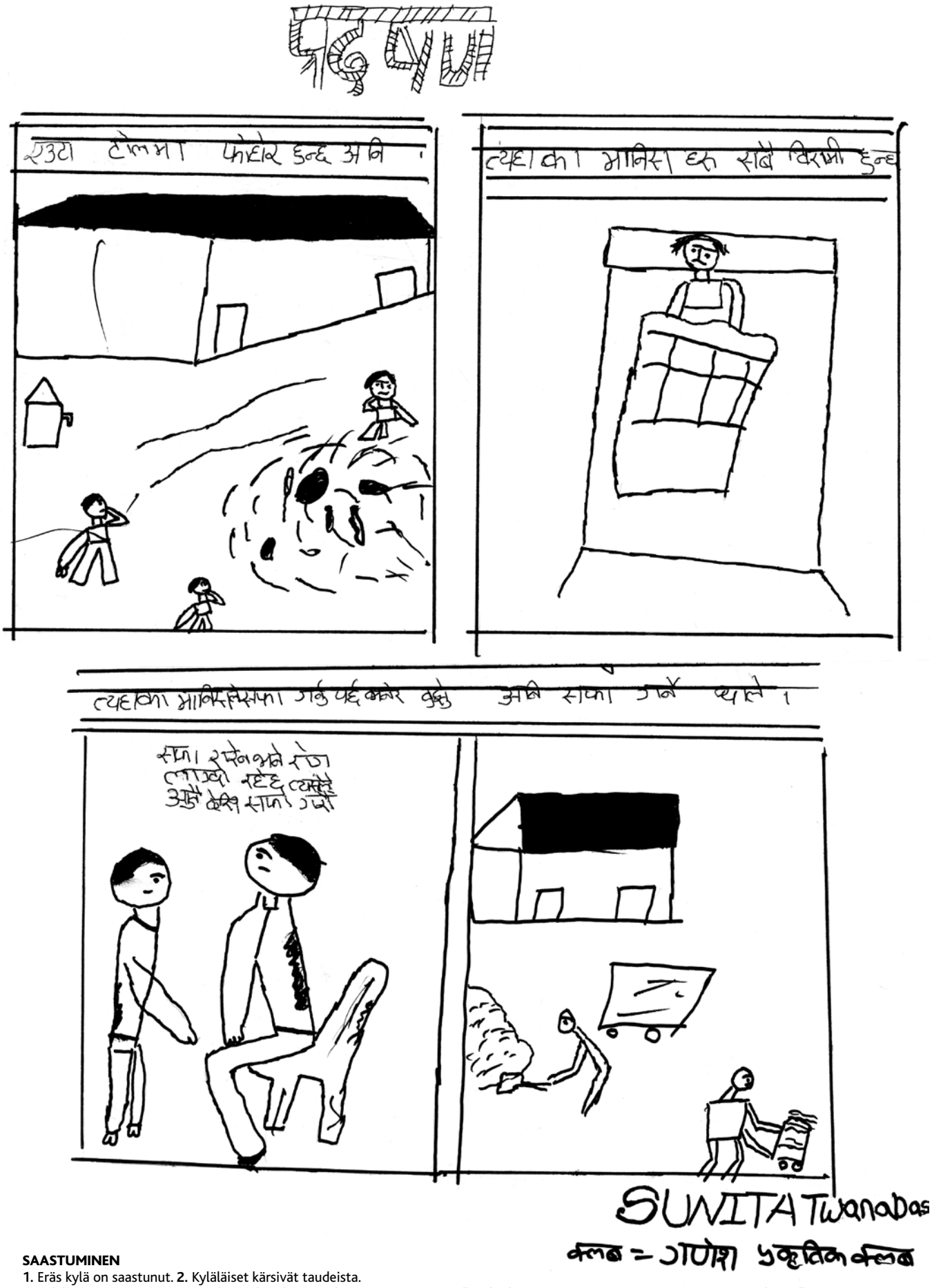

SAASTUMINEN
1. Eräs kylä on saastunut. **2.** Kyläläiset kärsivät taudeista.
3. Kyläläiset ymmärsivät saasteiden vaikutuksen ja aloittivat siivoamisen. "Jos keskitymme siisteyteen pääsemme eroon taudeista."

POLLUTION
1. There is a village with pollution. **2.** Villagers are suffering from diseases.
3. Villagers came to know effect of pollution and began cleaning. "If you concentrate on cleanliness and we'll be free from different diseases. "

Made by Sunita Twanabasu, Ganesh Nature Club

Made by Petrus Pavas

परिणाम

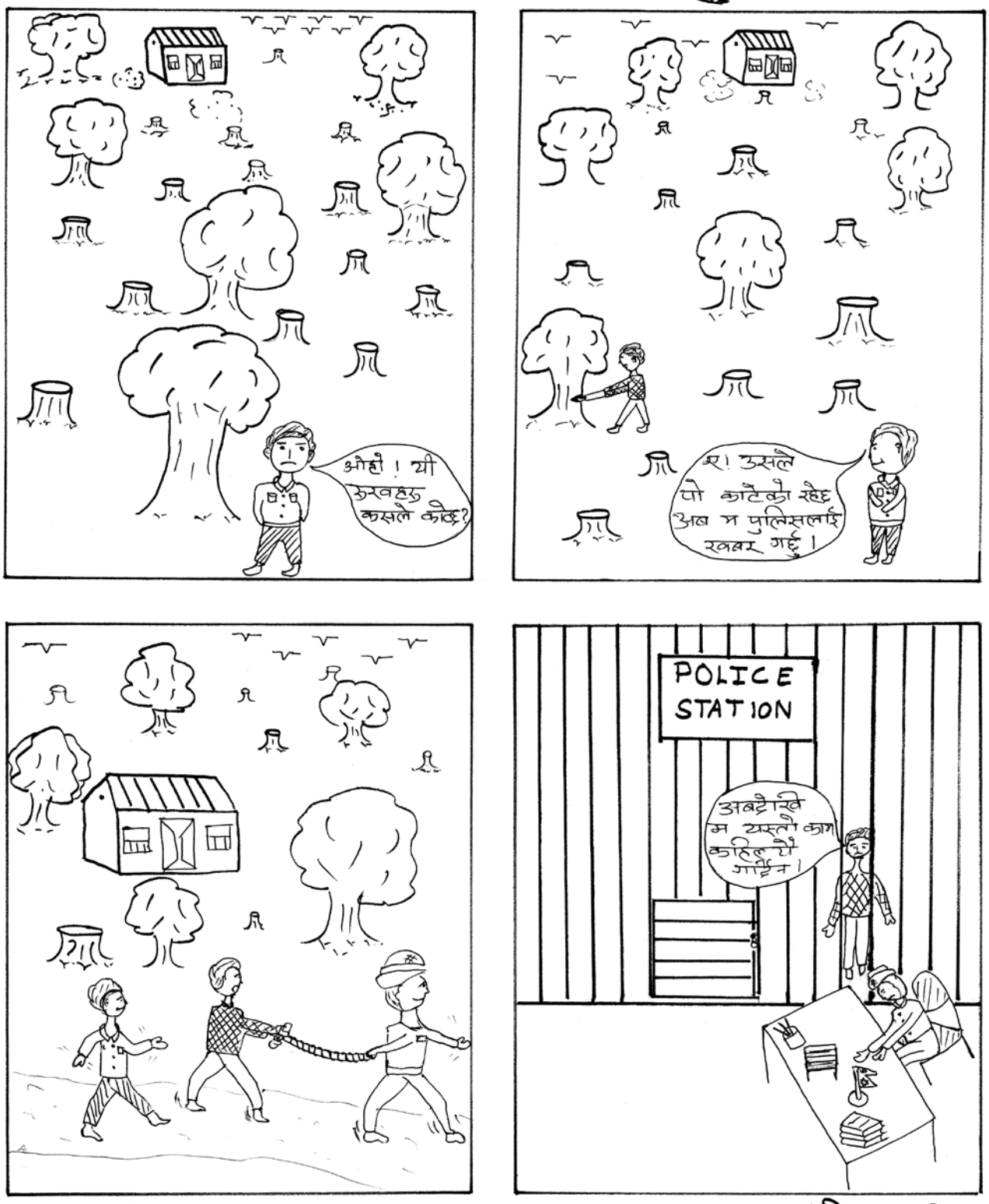

डिलाइट विश्वकर्मा
श्री यशोधरा प्रकृति क्लब

TULOS
1. "Voi, kuka kaatoi puut?" **2.** "Ai tuo on se, joka kaataa puita." **4.** "Tästä eteenpäin en tee enää koskaan tee näin."

RESULT
1. "Oh, who chopped the trees?" **2.** " Ah, that's the one who's cutting the trees." **4.** "From now, I will never do this sort of works."

Made by Delight Bishwakarma, Yashodhara Nature Clubs

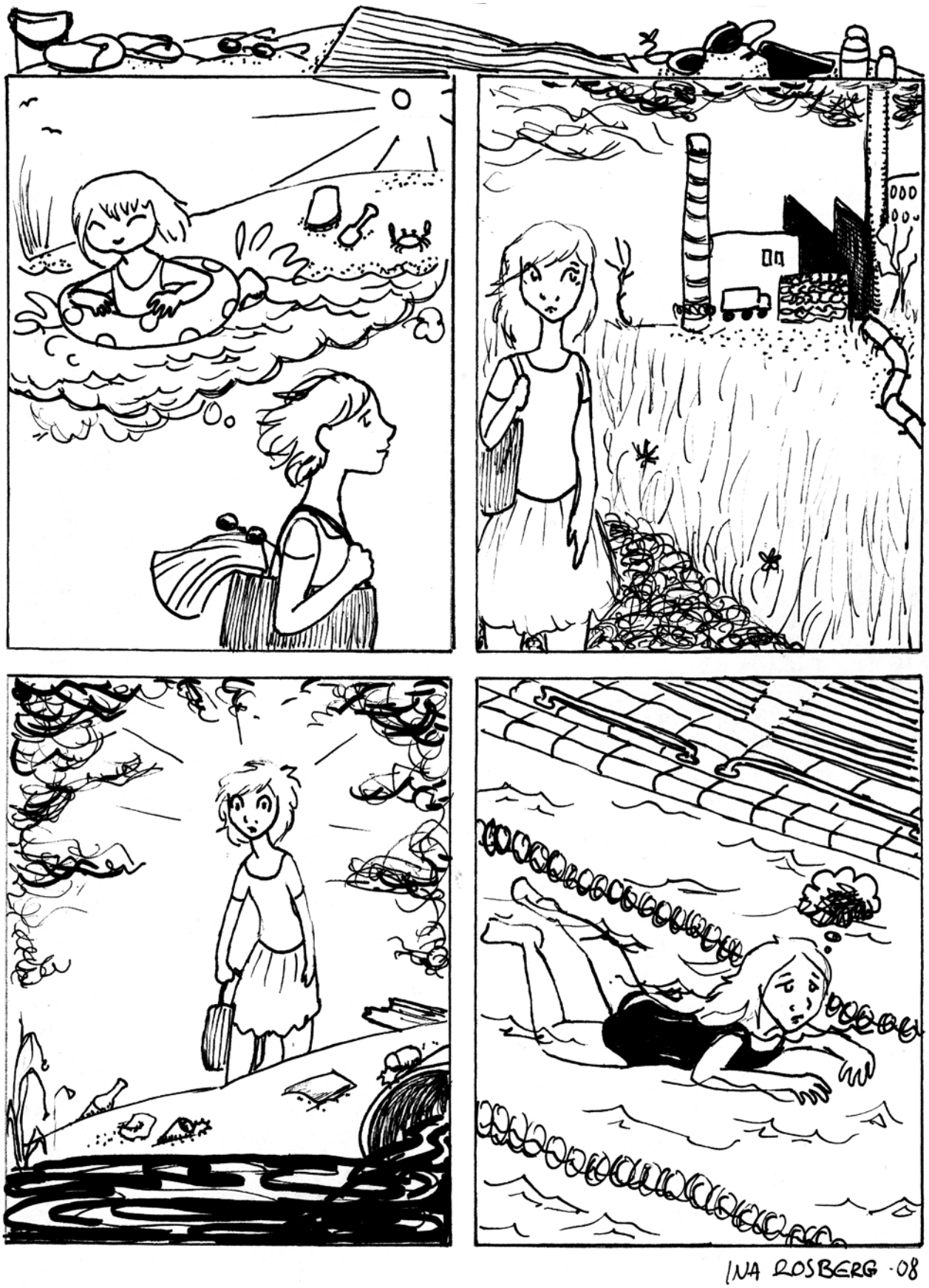

Made by Ina Rosberg

FREEDOM

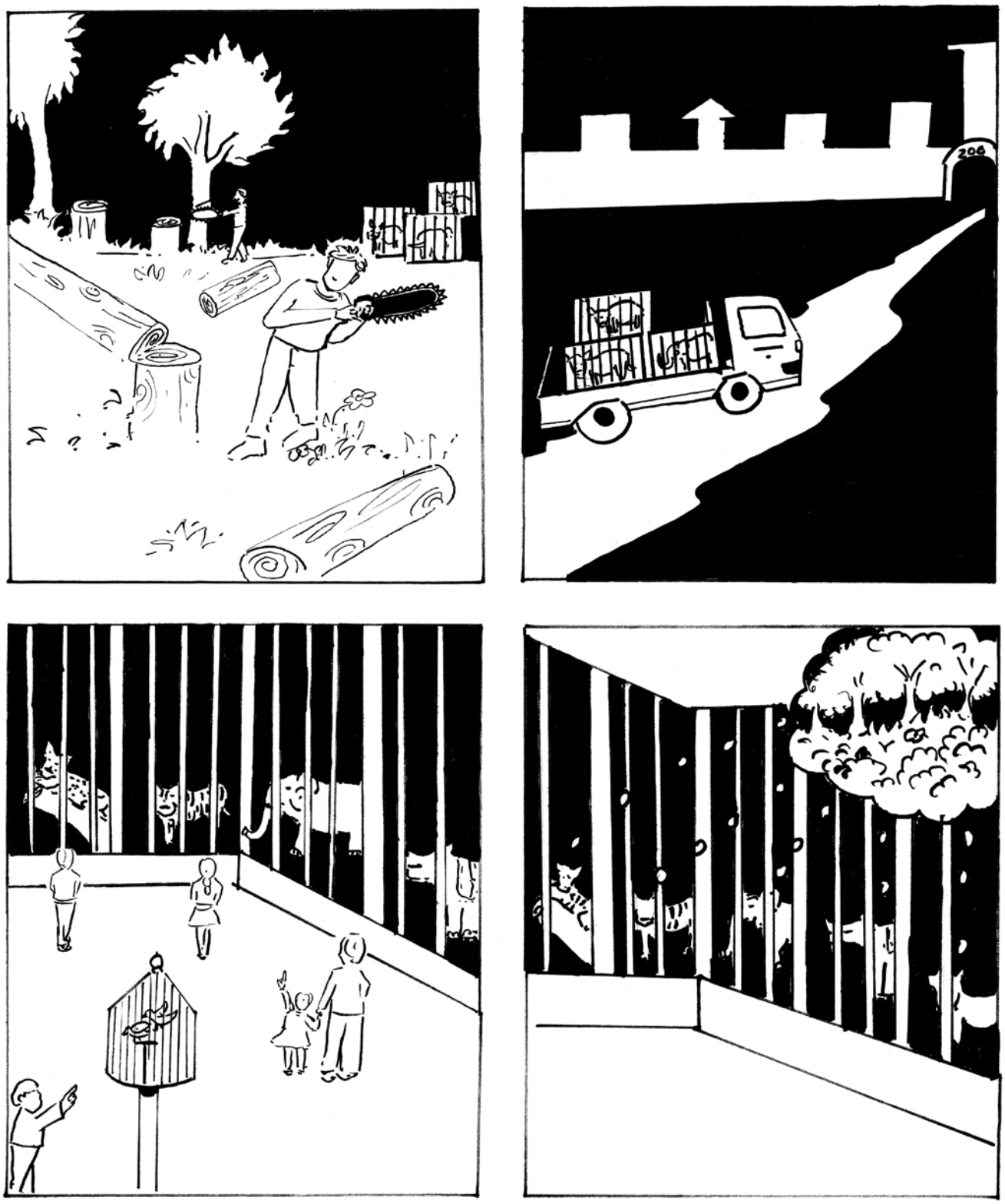

GOPAL TOLANGI
TIKA P. Club

VAPAUS

FREEDOM

Made by Gopal Tolangi, Tika Nature Club

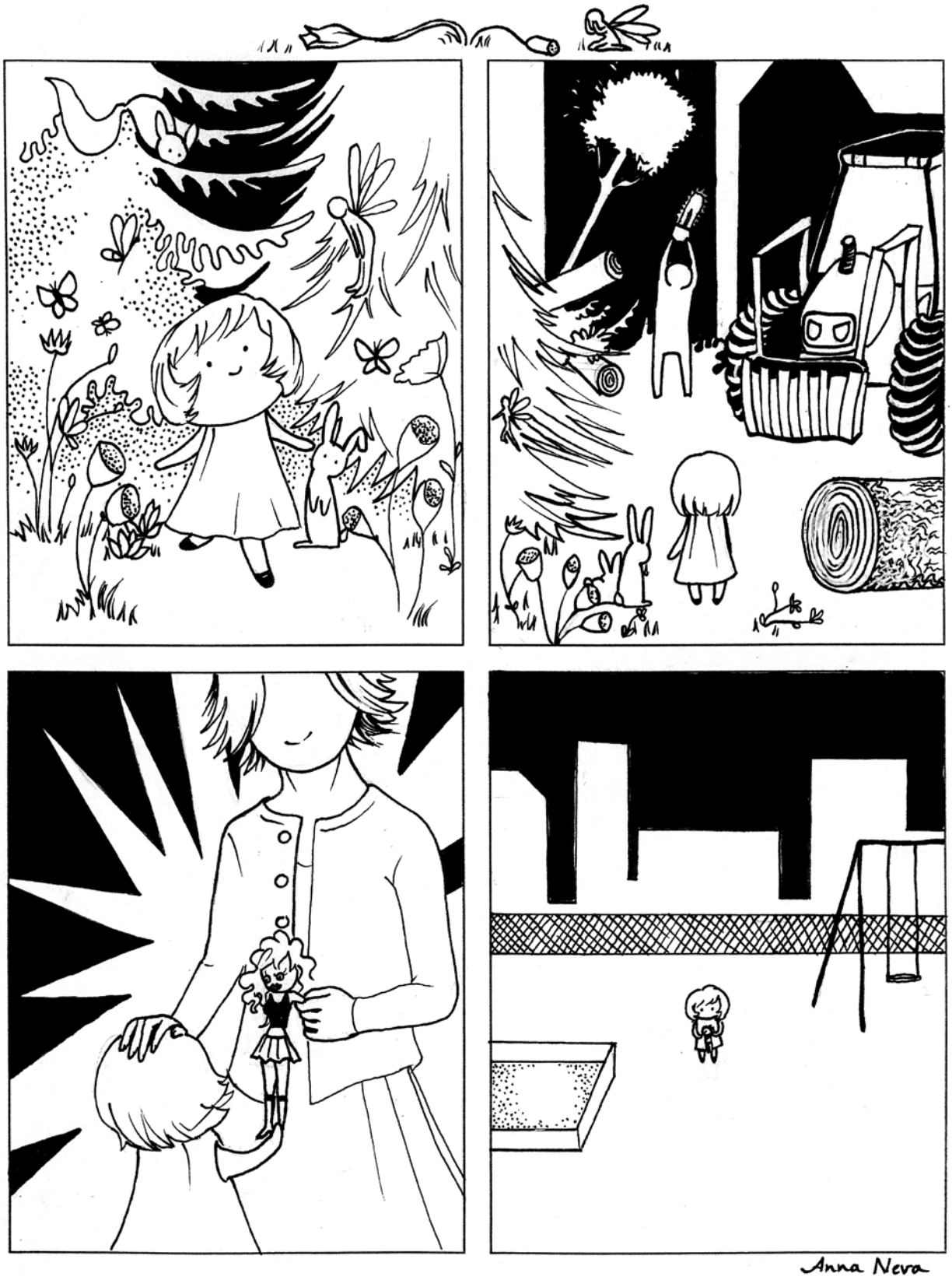

Made by Anna Neva

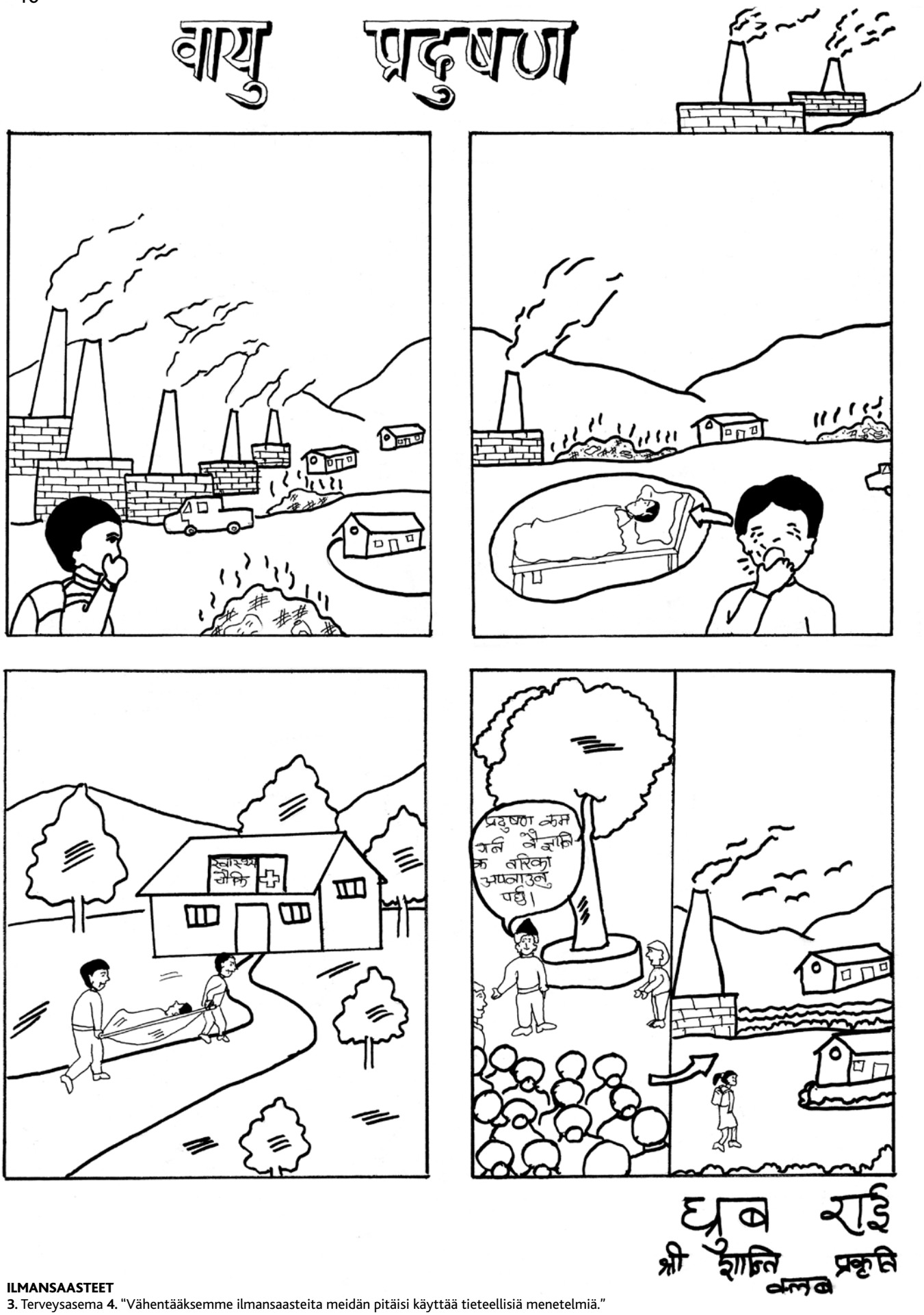

ILMANSAASTEET
3. Terveysasema **4.** "Vähentääksemme ilmansaasteita meidän pitäisi käyttää tieteellisiä menetelmiä."

AIR POLLUTION
3. Health Post **4.** "To minimize air pollution we should use scientific methods."

Made by Dhruba Rai, Santi Nature Club

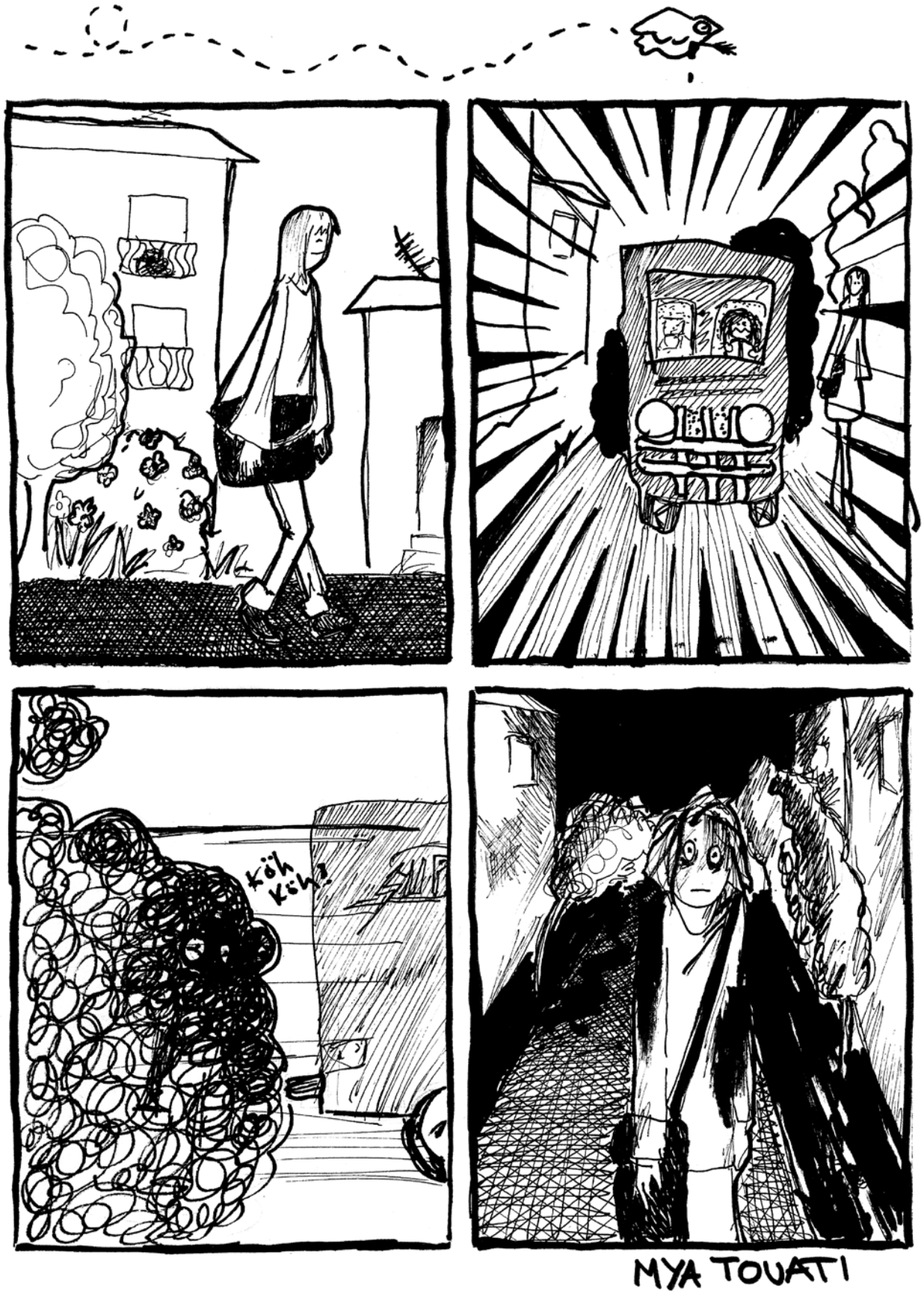

Made by Mya Touati

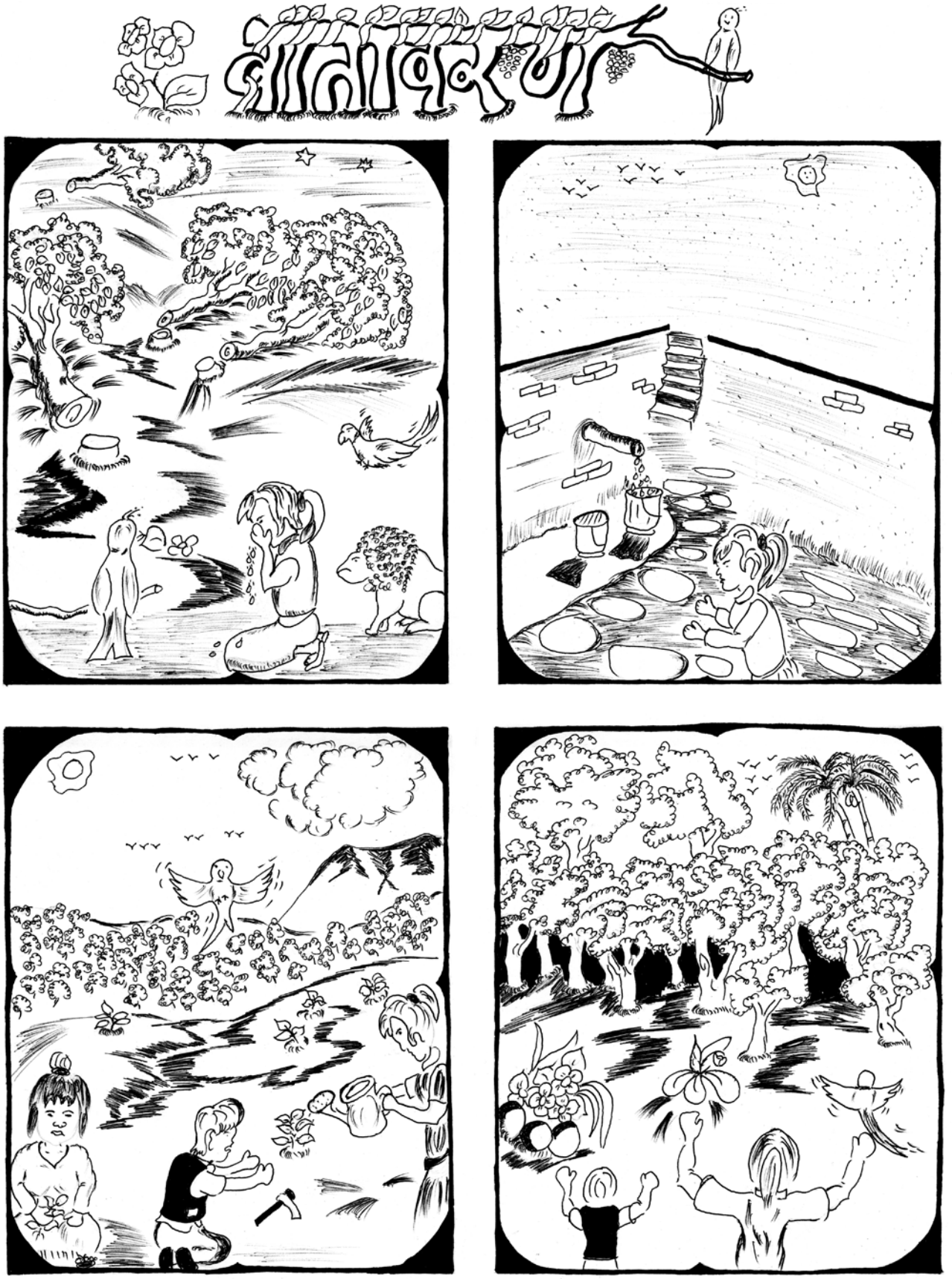

YMPÄRISTÖ

ENVIRONMENT

Made by Karsang Lama, Adarsha Nature Club

LÄHELLÄ

NEARBY

Made by Vilja Wallinmaa

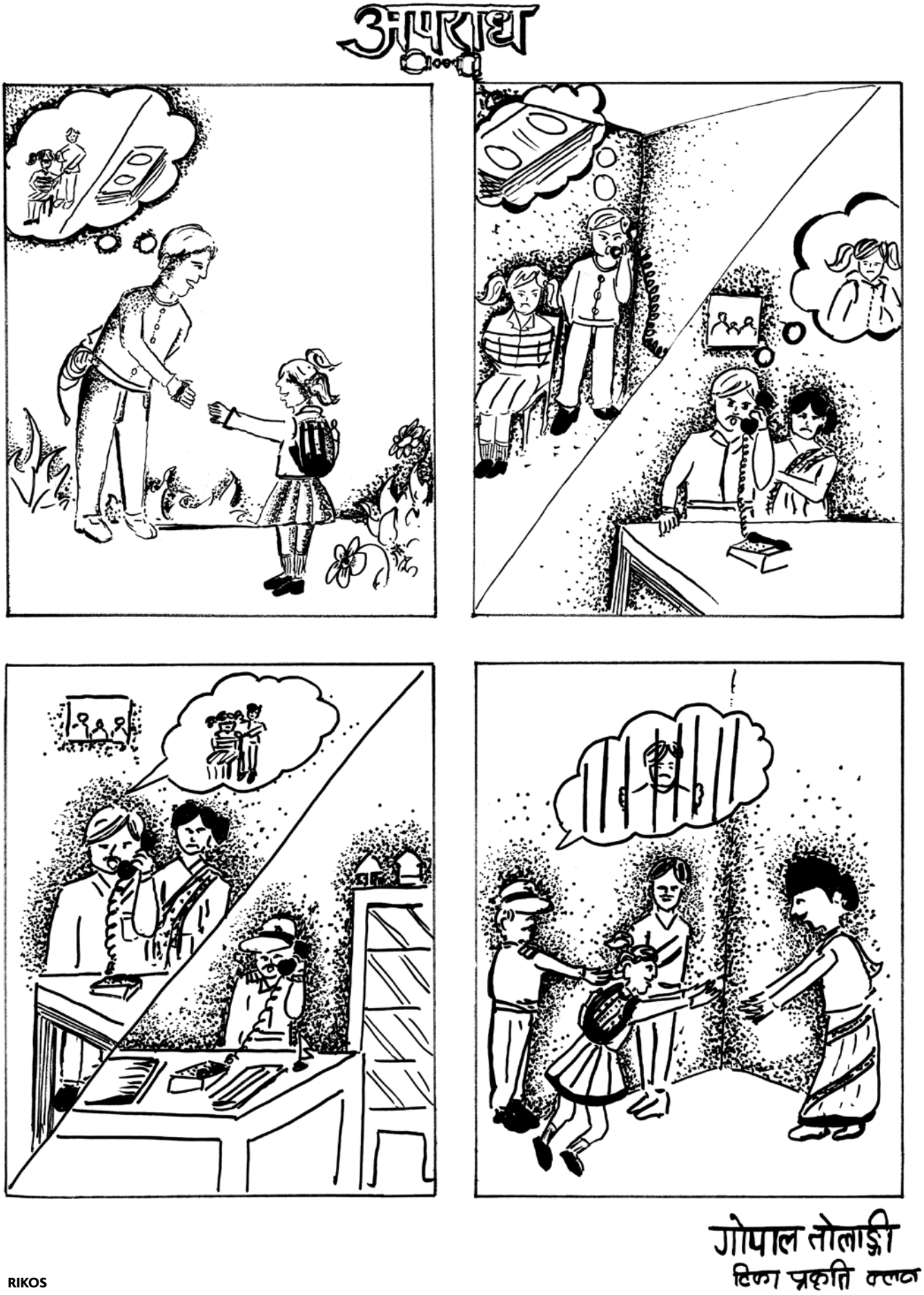

RIKOS

CRIME

Made by Gopal Tolangi, Tika Nature Club

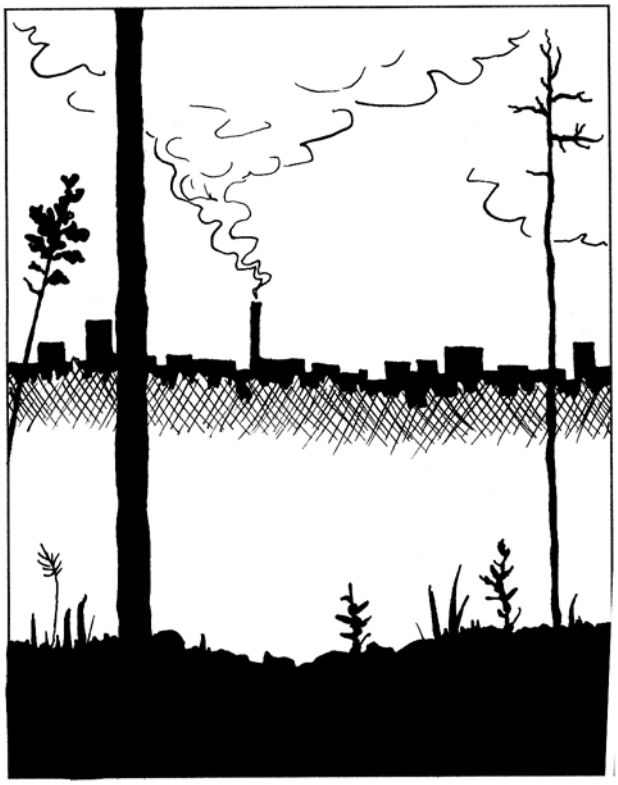

Made by Anne Holmberg

सीमाको कर्म

SIMA
4. Sima joutui naimisiin nuorella iällä vanhempiensa painostuksen takia.

SIMA
4. Due to pressure of Sima's parents she got married at a young age.

Made by Nisha Thanet, Yeshodhara Nature Club

MUSTA LUMI

BLACK SNOW

Made by Kaisa Kallio

फोहोर विद्यालय

रादिप परियार
टीका प्रकृति क्लब

LIKAINEN KOULU
1. Koulu **2.** "En voi opiskella, koska täällä haisee niin pahalle."
3. Koe **4.** Lapset jättivät koulun kesken koulussa olevan pahan hajun takia.

DIRTY SCHOOL
1. School **2.** "Due to bad odour I can't study."
3. Exam **4.** Children left their school due to bad odour around the school.

Made by Radip Pariyar, Tika Nature Club

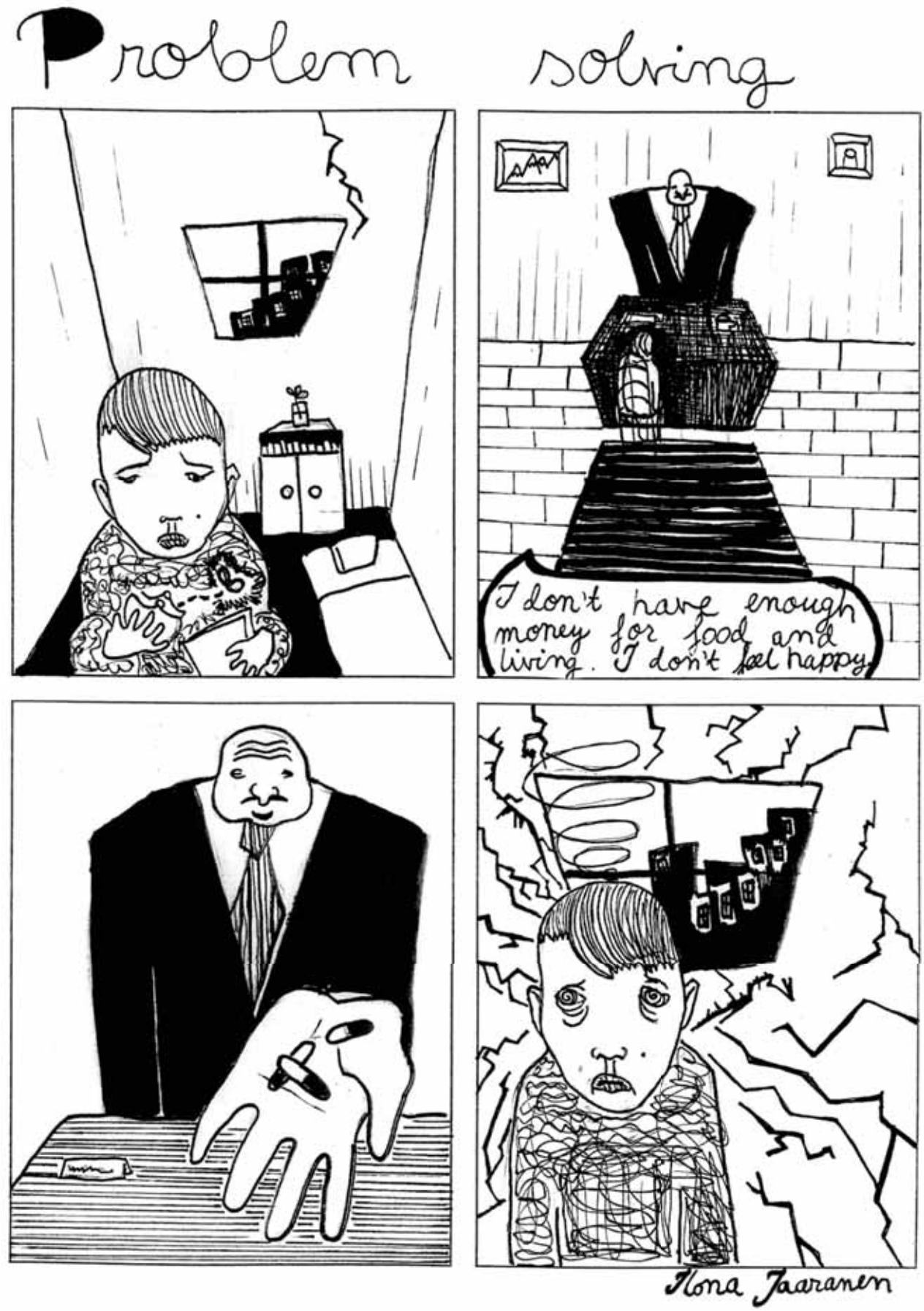

ONGELMANRATKAISUA

2. Minulla ei ole tarpeeksi rahaa ruokaan ja elämiseen. En tunne itseäni onnelliseksi.

Made by Ilona Jaaranen

अवसर

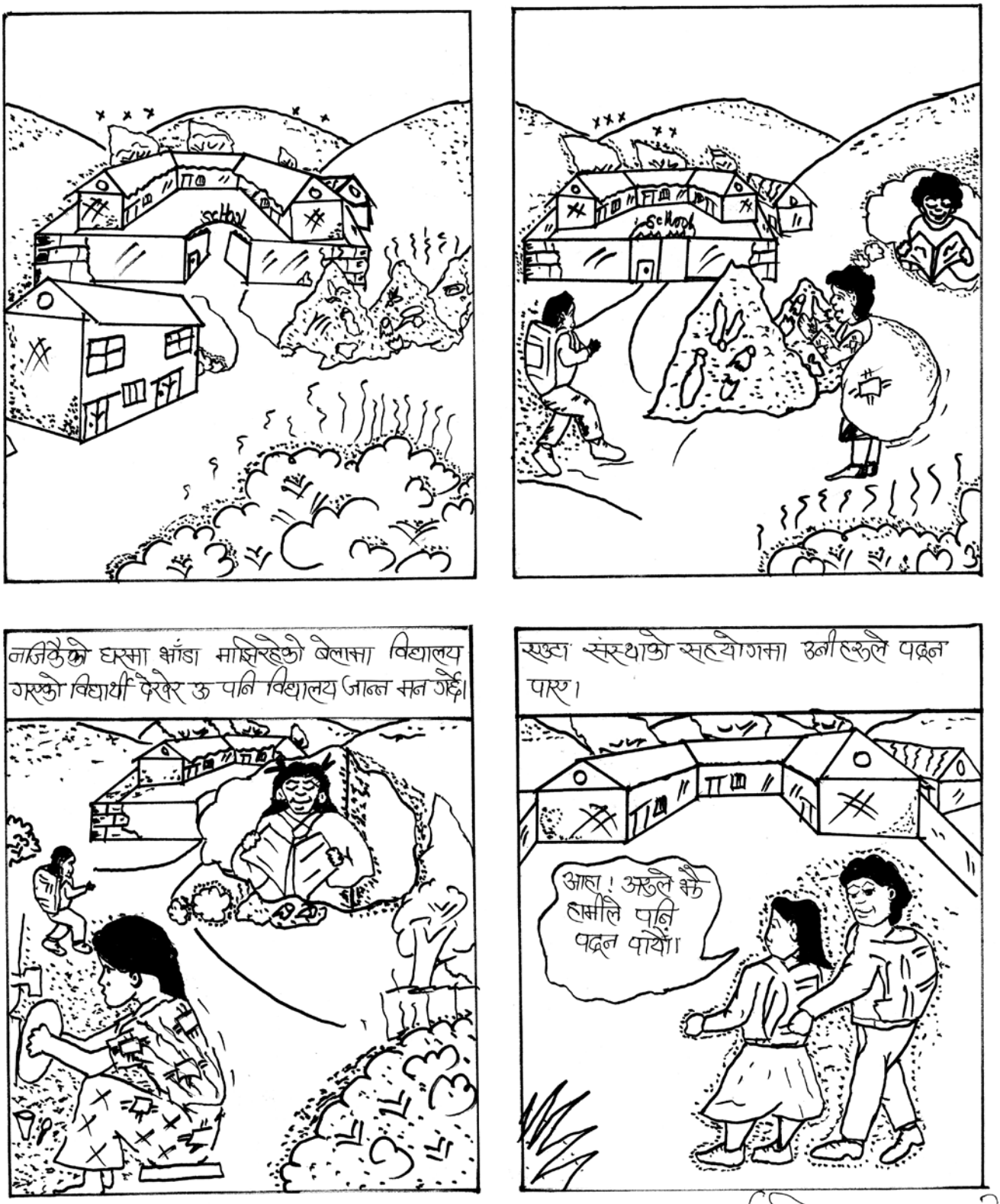

बिक्रम लामा
सृजित प्रकृति क्लब

MAHDOLLISUUS
3. Tyttö näkee lapsen menevän kouluun ja toivoo, että hänkin voisi käydä koulua.
4. He saavat apua koulunkäyntiin avustusjärjestöltä. "Nyt meillä molemmilla on mahdollisuus opiskella."

OPPORTUNITY
3. Seeing a child going to school. She wishes to have the same opportunity.
4. They got help to study from an organization. "Now we both have opportunity to study."

Made by Bikram Lama, Sramijt Nature Club

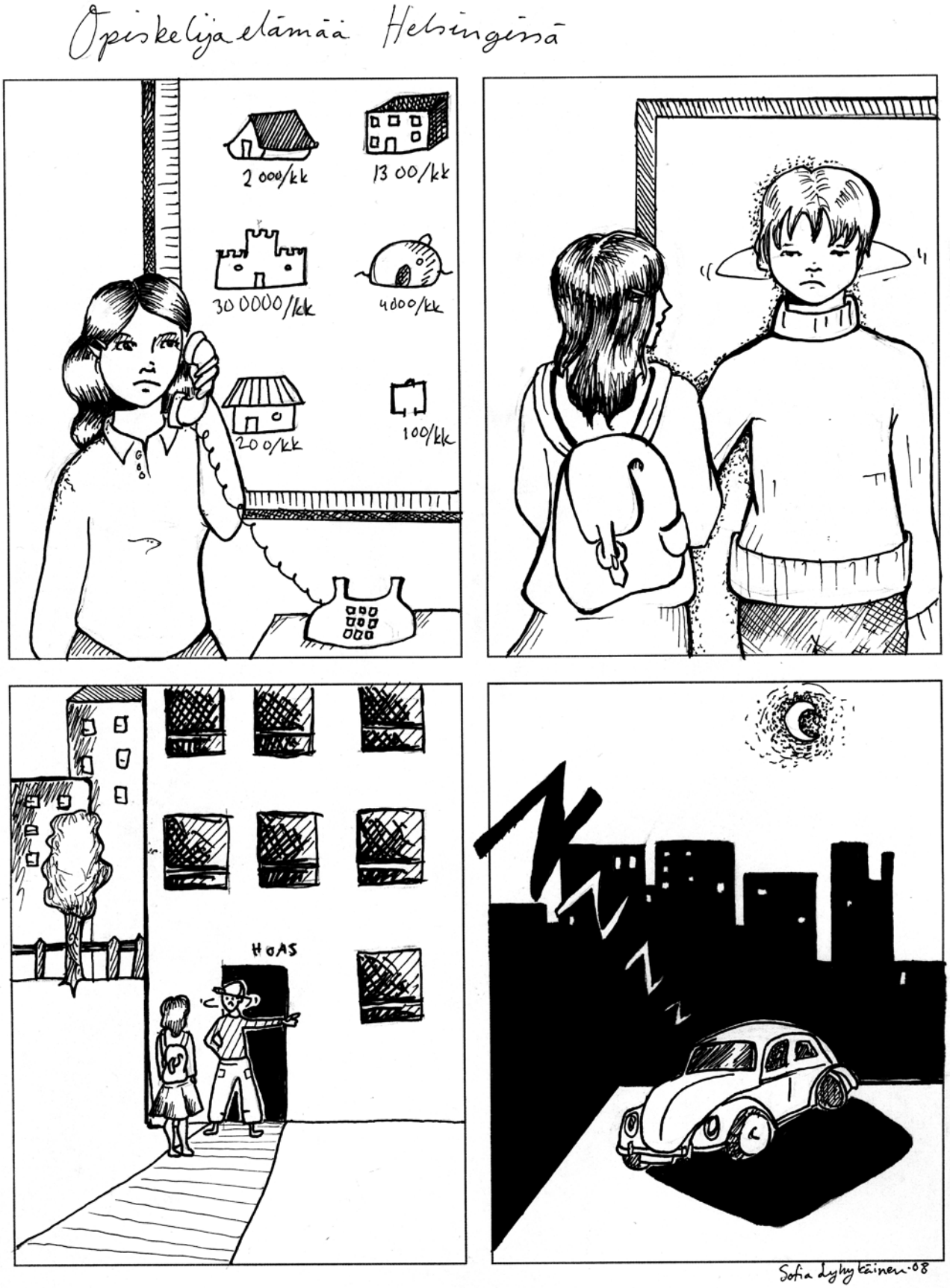

OPISKELIJAELÄMÄÄ HELSINGISSÄ

LIFE OF A STUDENT IN HELSINKI

Made by Sofia Lyhykäinen

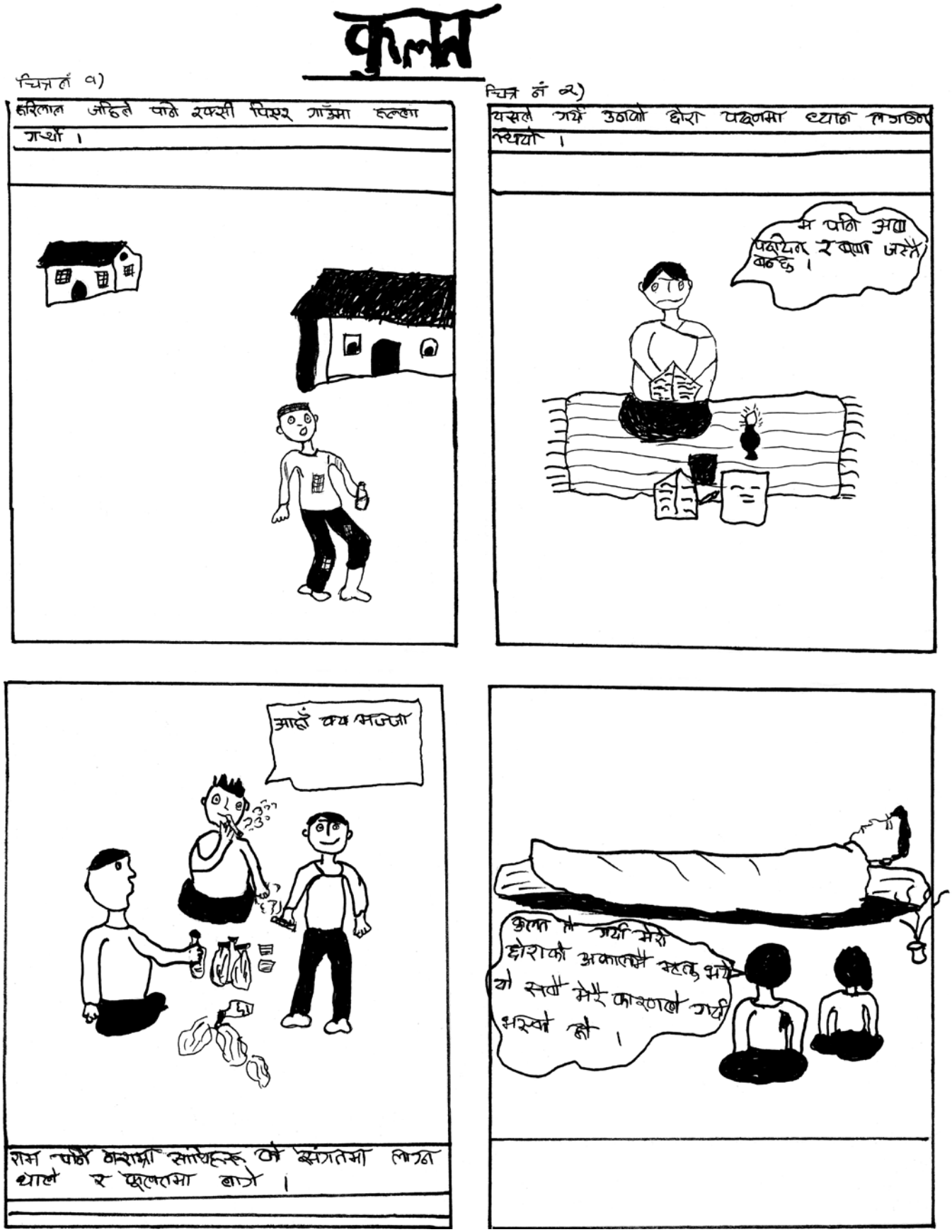

HUONO TAPA
1. Harilal juo paljon ja häiritsee kyläläisiä. **2.** Hänen poikansa ei pysty keskittymään opiskeluun. "Nyt minusta tulee kuin isäni." **3.** "Miten mukavaa." Ram alkoi kulkea huonojen ystäviensä kanssa ja oppi pahoille tavoille. **4.** "Poikani kuoli nuorena huonojen tapojensa takia. Se on täysin minun syytäni."

BAD HABIT
1. Harilal drinks a lot and use to disturb the villagers. **2.** By this his son cannot concentrate in education. "Now I'll become as my father."
3. "What a great pleasure." Ram started to be with his bad friends and learned bad habit. **4.** "Due to bad habit my son died earlier. It is all because of me."

Made by Preeti Limbu, Namuna Nature Club

HAPPY? HAPPY? HAPPY?

THE NEULA

© Santsu

ILOINEN? ILOINEN? ILOINEN? NEULA

HAPPY? HAPPY? HAPPY? THE NEEDLE

Made by Santsu

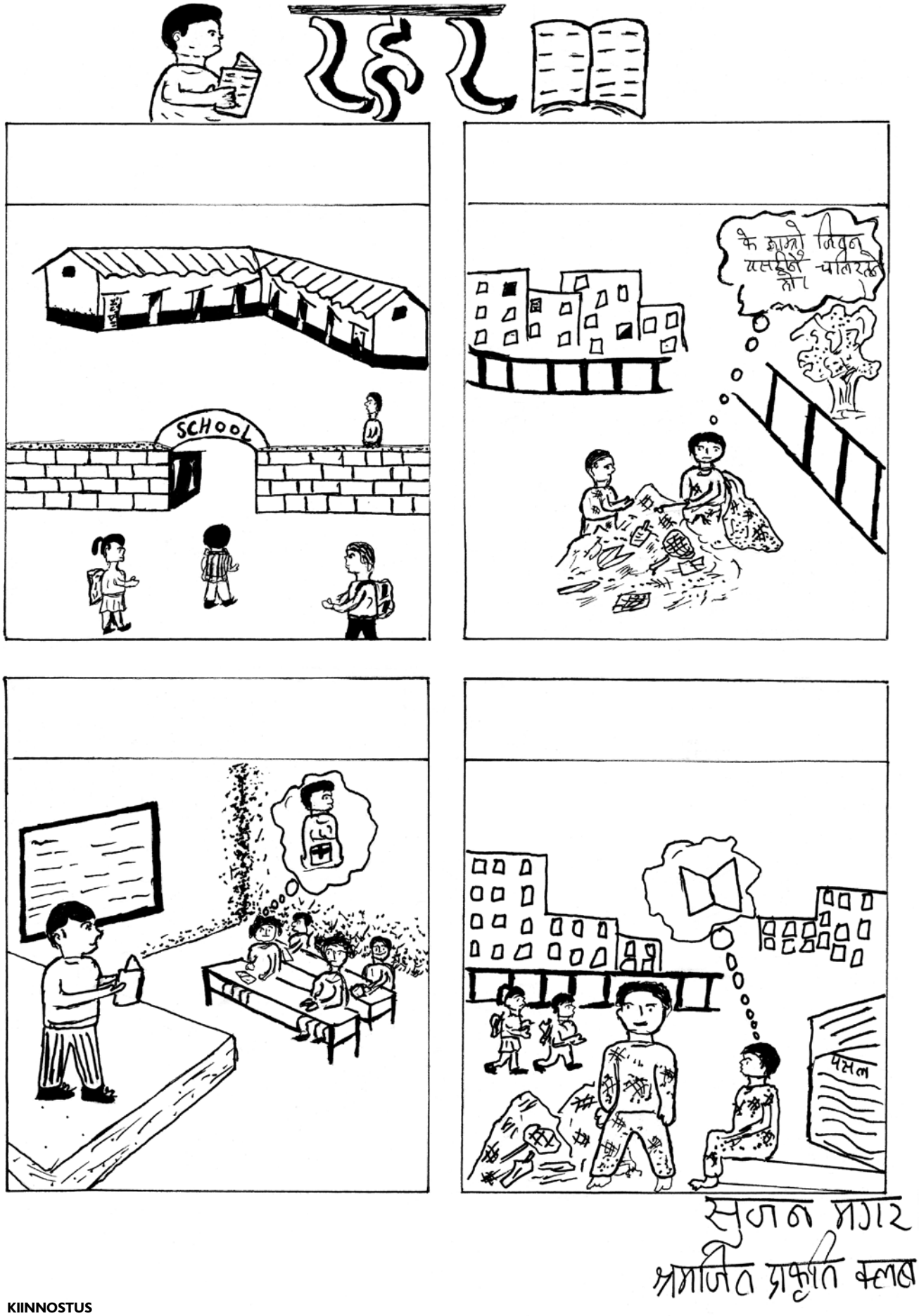

KIINNOSTUS
2. "Jatkuuko elämämme vain tällä tavalla." **3.** Lääkäri

INTEREST
2. "Does our life just go on like this." **3.** Doctor

Made by Sujan Magar, Sramjit Nature Club

TULVA

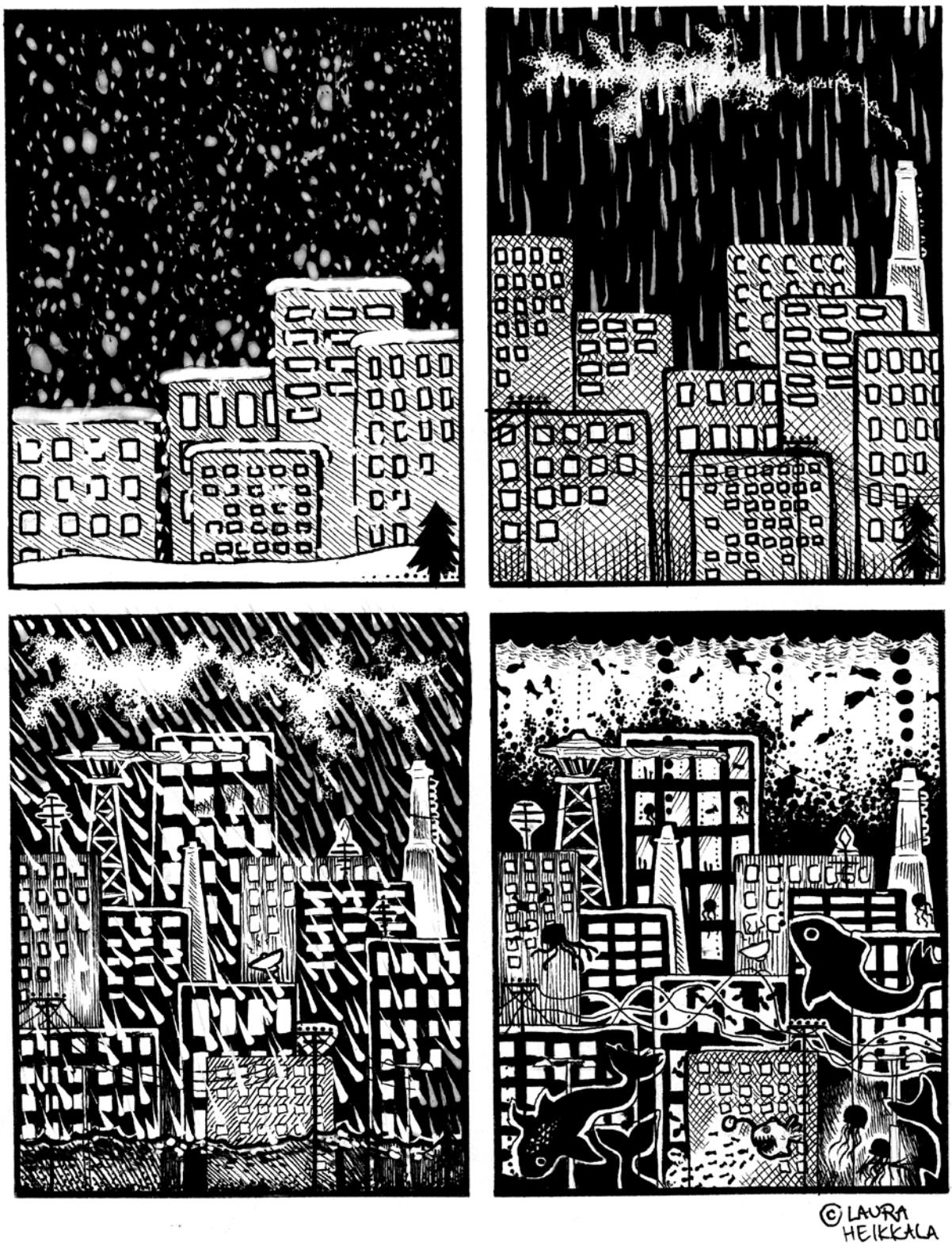

TULVA

FLOOD

Made by Laura Heikkala

KESKITY
1. "Katso opettajaa, hän keskittyy ainoastaan lahjakkaisiin oppilaisiin." **2.** "Opettaja ei huomioi meitä ollenkaan."
3. Muut oppilaat reputtivat kokeen. "Jos opettaja keskittyisi opettamiseen, niin mekin läpäisisimme kokeen."
4. Ne oppilaat, joihin opettaja keskittyi, läpäisivät kokeen.

CONCENTRATE
1. "Look at the teacher. He only concentrates on talented students." **2.** "The teacher ignored us."
3. Remaining students failed the exam. "If the teacher also focused on teaching we will pass the exam."
4. Those students who got focused by teacher passed the exam.

Made by Umesh Rai, Shree Shanti Nature Club

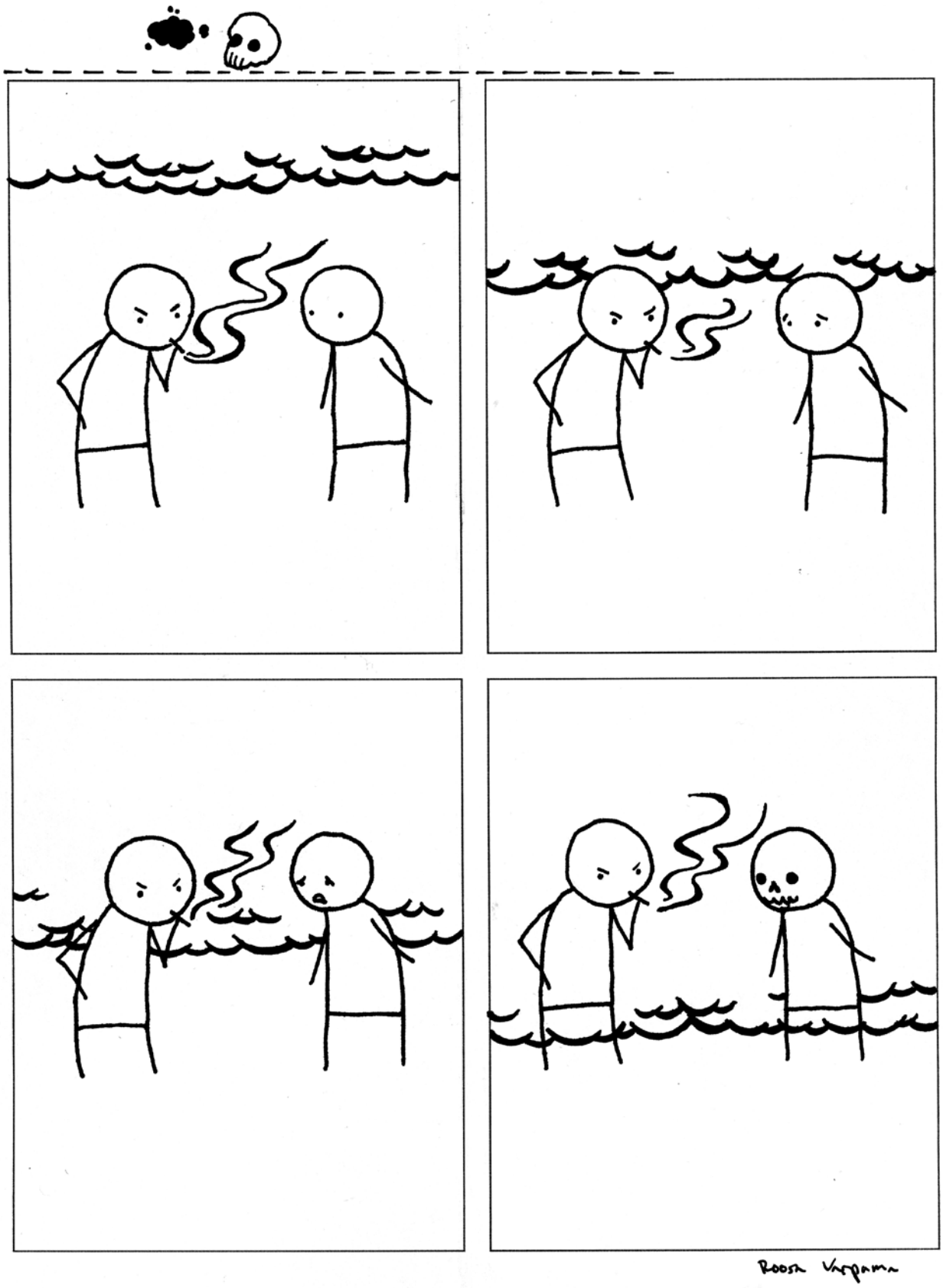

Made by Roosa Varpama

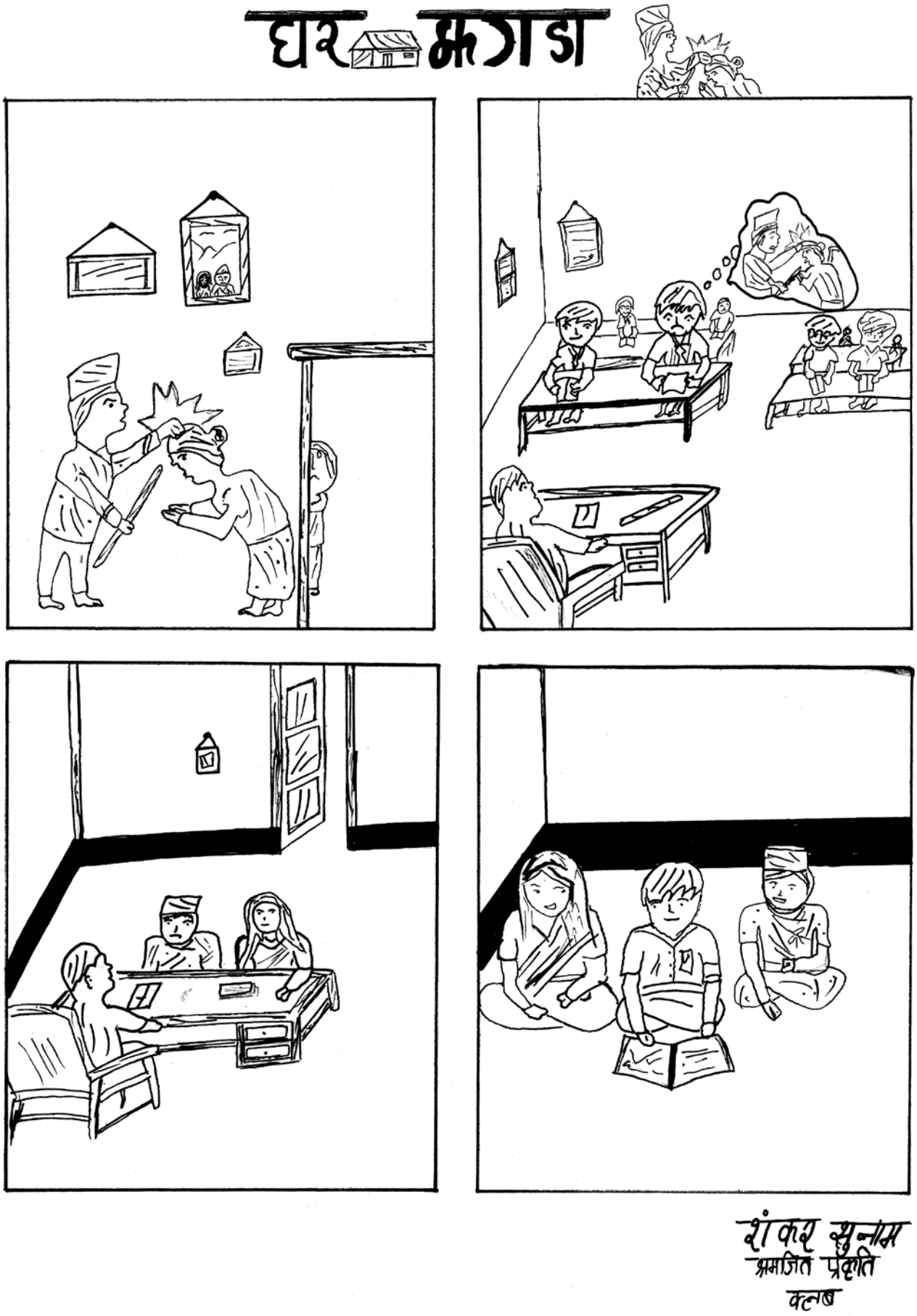

PERHEVÄKIVALTA

FAMILY VIOLENCE

Made by Sankar Sunam, Sranjt Nature Club

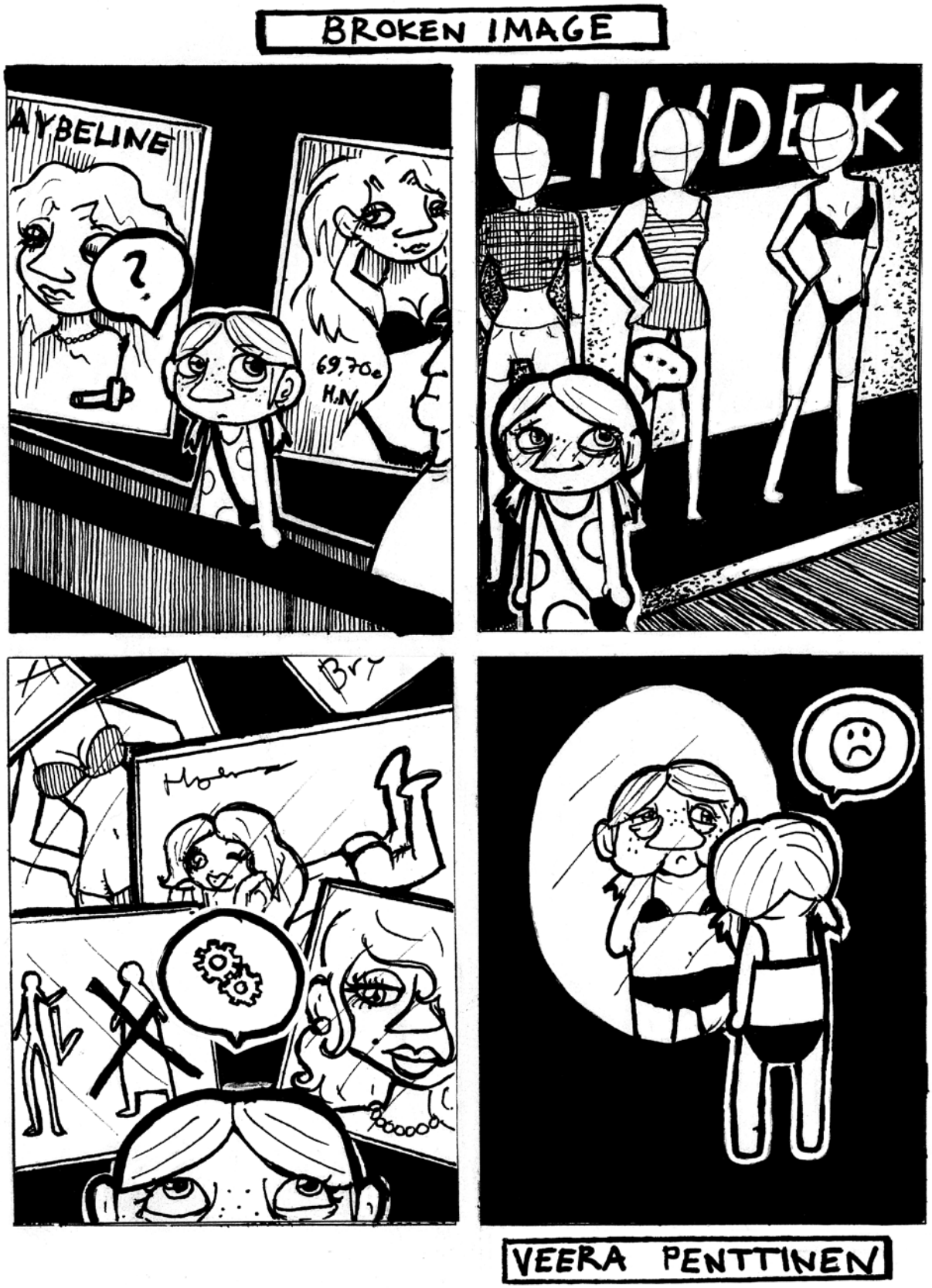

SÄRKYNYT KUVA

BROKEN IMAGE

Made by Veera Penttinen

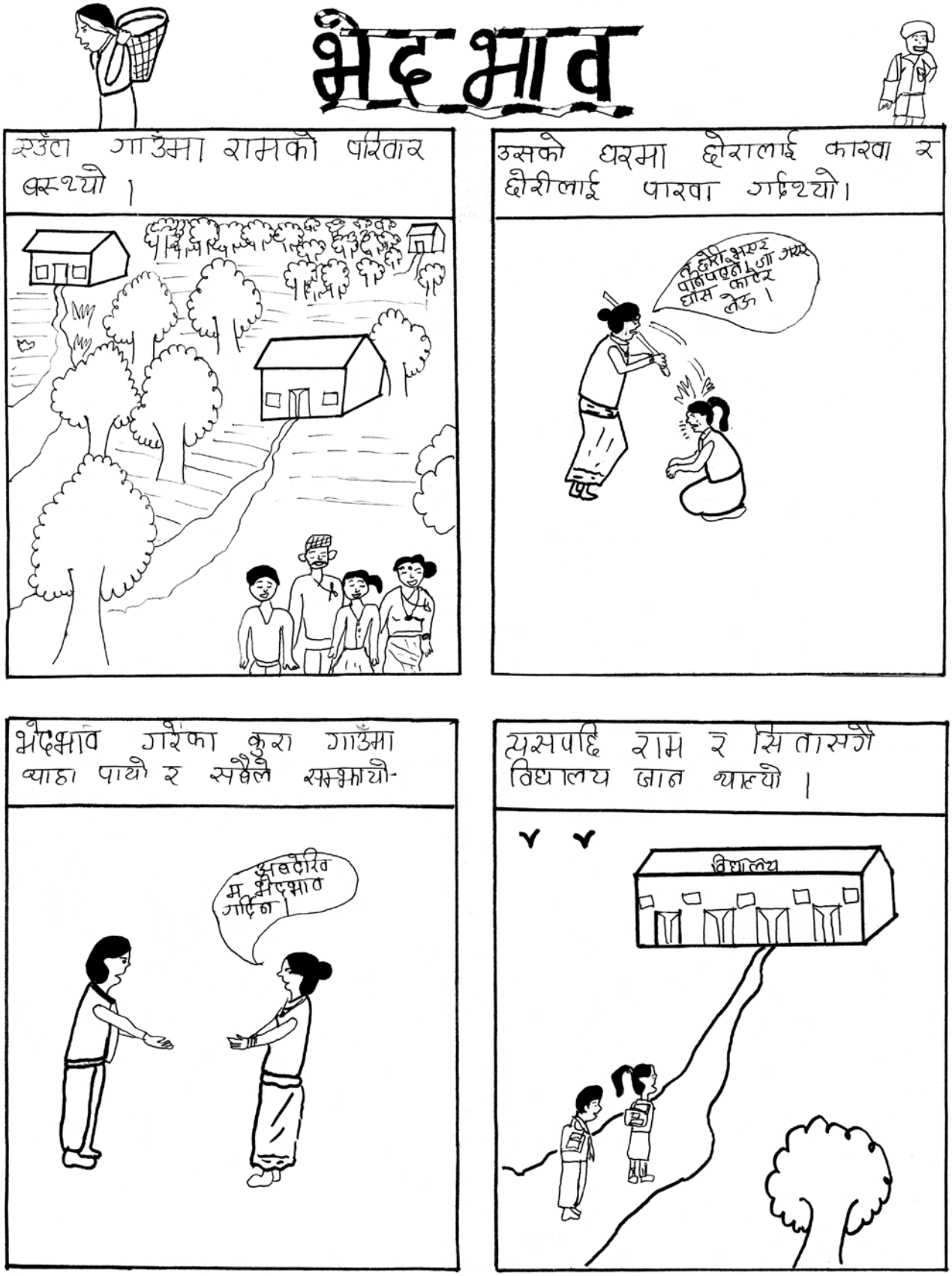

SYRJINTÄ

1. Perhe Ram asuu pienessä kylässä. **2.** Perhe kohtelee tytärtään eri tavalla kuin poikaansa. ”Etkö sinä tyttönä häpeä sanoa, että haluat mennä kouluun. Mennään hakemaan ruohoa. ” **3.** Syrjintä huomattiin yhteisössä. Yhteisön jäsenet juttelivat tytön vanhempien kanssa. ”Tästä eteenpäin en enää syrji lapsiani. ” **4.** Tämän jälkeen sekä tytär että poika menivät kouluun.

DISCRIMINATION

1. There is a family of Ram in a village. **2.** Family discriminates between daughter and son. “Being a daughter, don’t you a shame to say to go to school. Let’s go for a walk and bring some grasses.” **3.** The situation of discrimination was flashed out in the community. So the community people talked with the parents. “Now onwards I don’t discriminate our children.” **4.** After then both daughter and son went to school.

Made by Sarmila Lama, Prabhat Nature Club

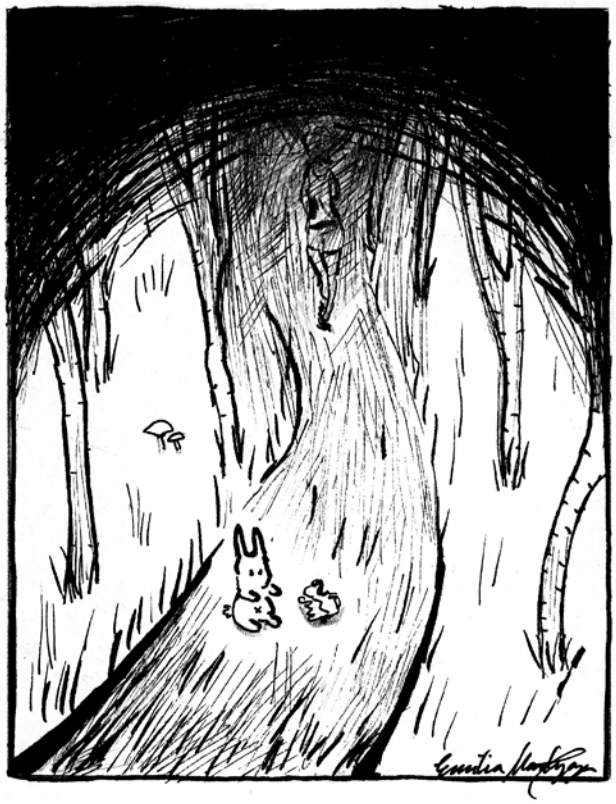

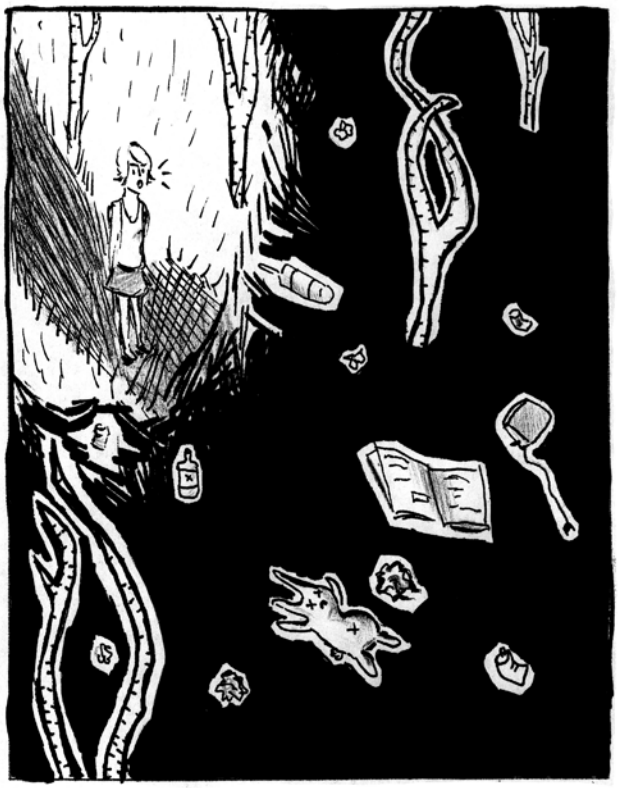

Made by Emilia Mäntyoja

समस्या

ONGELMA

1. Sunita ja Sanju ovat matkalla kouluun. **2.** "Luokassa on liikaa oppilaita emmekä kuule opettajan ääntä."
3. "Sinä aina reputat kokeet. Tästä syystä et saa enää mennä kouluun." **4.** "Mitä voin tehdä? Äitini ei ymmärrä ongelmaa koulussani."

PROBLEM

1. Sunita and Sanju are going to school. **2.** "Due to lot of students we can't hear the voice of teacher."
3. "You always fail the exams. So you don't go to school." **4.** "What to do? My mother didn't understand the problem of the school."

Made by Sunita Deula, Lalit Kalyan Nature Club

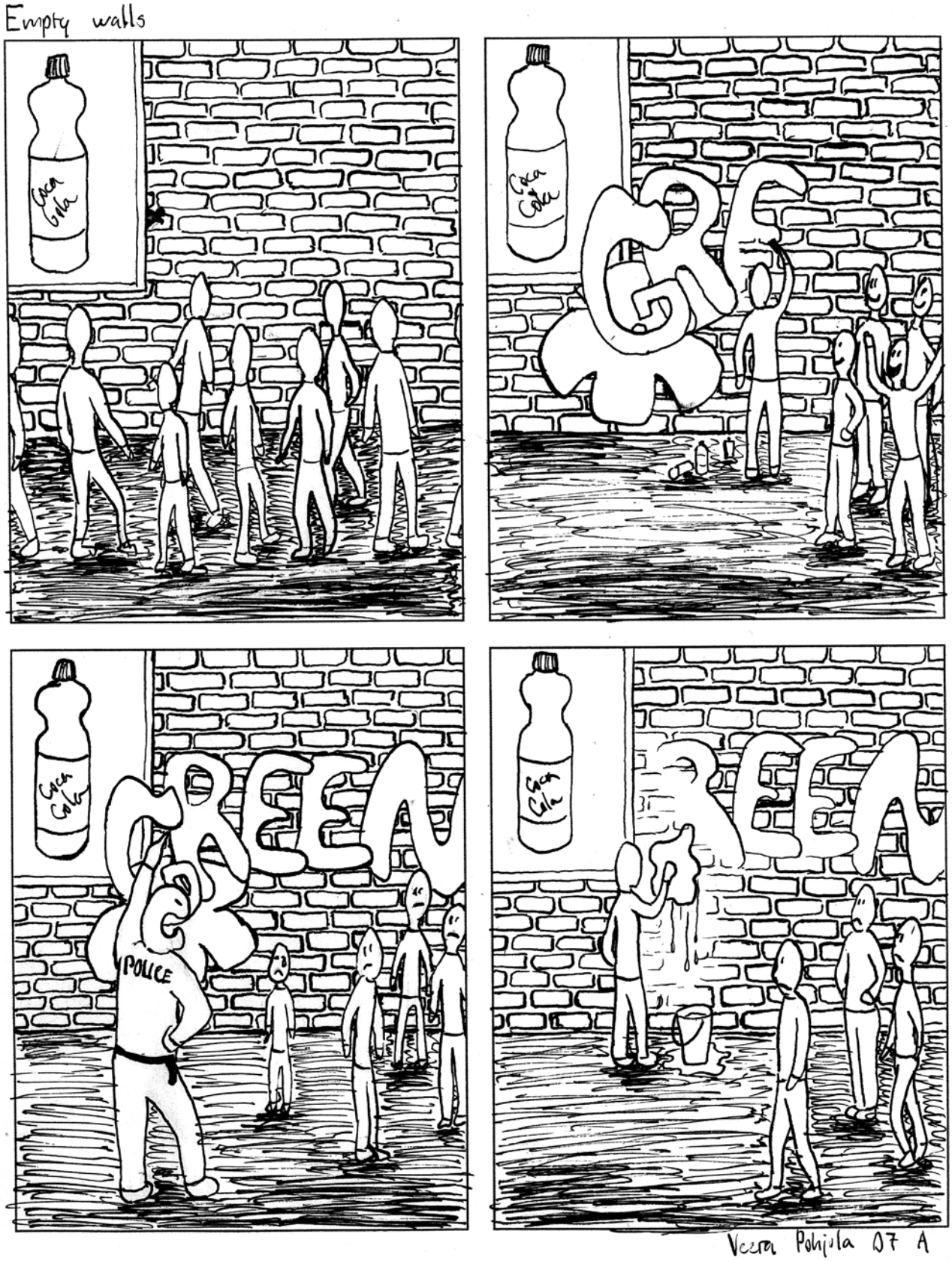

TYHJÄT SEINÄT

EMPTY WALLS

Made by Veera Pohjola

Ruohonjuurisarjakuvat kehitysyhteistyön välineenä

Niin sanottuja ruohonjuurisarjakuvia (grassroots comics) on käytetty kehitysyhteistyössä 2000-luvun alusta lähtien. Näitä sarjakuvia piirtävät tavalliset ihmiset, ei ammattipiirtäjät.

Ruohonjuurisarjakuvien avulla useammat ihmisryhmät saavat äänensä kuuluviin aivan uudella tavalla. Sarjakuvilla voi kertoa yhteisöjen ongelmista, oikaista väärinymmärryksiä tai opettaa.

Eniten sarjakuvia käytetään kehitysyhteistyössä Intiassa. Käyttö on leviämässä myös muihin Aasian ja Afrikan maihin.

Sarjakuvien avulla voidaan viestiä monesta asiasta

Sarjakuvien avulla paikalliset asukkaat voivat tuoda esille tärkeäksi katsomiaan asioita toisille asukkaille ja päättäjille. Sarjakuvien avulla voidaan esim. kritisoida jonkin kansanryhmän syrjintää tai vaikkapa naisiin kohdistuvaa eriarvoista kohtelua.

Sarjakuvat ovat myös opettamisen väline. Lasten oikeuksista tehdyt sarjakuvat kertovat monesti lasten pakottamisesta avioon sekä työhön joutuneiden lasten heikoista koulunkäyntimahdollisuuksista.

Myös lukutaidottomat ja huonosti lukevat hyötyvät sarjakuvista. Kun kuvat tukevat tarinaa, viesti on helpompi ymmärtää.

Eräs ruohonjuurisarjakuvan muoto on seinäsarjakuva. Neljästä kuvasta koostuva sarjakuva piirretään A3-kokoon, kopioidaan ja liimataan näkyville paikoille, joissa ihmiset kulkevat arkisissa askareissaan. Sarjakuvia levitetään esimerkiksi koulujen ja hallintorakennusten seinille, temppeleihin, bussipysäkeille, sairaaloihin ja muille vastaaville paikoille. Sarjakuvilla on suuri viestinnällinen merkitys esimerkiksi syrjäseuduilla, joissa ei ilmesty sanomalehtiä.

Paikalliset tekijät päättävät itse sarjakuviensa aiheet

Ruohonjuurisarjakuvien tekoon koulutetaan muutaman päivän mittaisissa työpajoissa. Työpajat saattavat keskittyä tiettyyn aiheeseen, kuten esimerkiksi ihmisoikeuksiin tai luonnonsuojeluun.

Jotta sarjakuvien viestinnällinen voima olisi mahdollisimman vahva, on tärkeää että sarjakuvien tekijät ovat yhteisön omia asukkaita. Vaikka eri organisaatiot ja järjestöt tarjoavat paikallisille koulutusta sarjakuvien toteuttamiseen, varsinaisen tekemisen tulee pysyä paikallisten käsissä. Kun sarjakuva on peräisin omasta yhteisöstä, lukijan on helpompi ymmärtää, mitä tekijä on yrittänyt sanoa. Silloin sarjakuvat myös kertovat yhteisölle todellisista ongelmista ja epäkohdista.

Helppoa, edullista ja tehokasta

Ruohonjuurisarjakuvien tuottaminen on edullista. Valkoista kopiopaperia on saatavissa laajalti joka puolella maailmaa. Sarjakuvien kopioiminen paikallisessa kopiointiliikkeessä on yleensä huokeaa.

Lisätietoa sarjakuvien käytöstä kehitysyhteistyössä:
www.worldcomics.fi

Nuoret ympäristökasvattajina Nepalissa

Taksvärkki ry:n ja nepalilaisen ympäristöjärjestö ECCA:n kehitysyhteistyöhanke on tukenut lasten ja nuorten koulunkäyntiä sekä levittänyt ympäristötietoisuutta Nepalissa jo kolmen vuoden ajan. Hanke oli lukuvuonna 2004-2005 toteutetun Taksvärkki-keräyksen kohde ja se on saanut rahoitusta myös ulkoministeriön kehitysyhteistyövaroista.

Hankkeen tavoitteena on kasvattaa nepalilaisista nuorista aktiivisia ympäristötoimijoita sekä parantaa heidän kouluympäristöjään. Toiminnan lähtökohtana on nuorten ja koululaisten aktiivisuus. Nuoret ovat koko ympäristökasvatustoiminnan avainhenkilöitä, sillä heidän kauttaan ympäristötietoisuus leviää kylissä ja yhteisöissä.

Hankkeen puitteissa nepalilaisilla nuorilla on ollut mahdollisuus osallistua ympäristökasvatusleireille ja oppia perusasioita luonnonsuojelusta ja oman elinympäristön parantamisesta. Leiriläiset ovat perustaneet omiin kouluihinsa luontokerhoja. Kerhoissa koululaiset ovat oppineet lisää ympäristönsuojelusta sekä toteuttaneet erilaisia ympäristöä parantavia ja tietoisuutta lisääviä tempauksia omissa kouluissaan ja kylissään.

Jotta koululaiset kykenisivät oppimaan ympäristöasioita, heillä täytyy olla turvallinen, siisti ja kannustava kouluympäristö. Hankkeen aikana on kunnostettu koulurakennuksia ja -ympäristöjä, joiden siisteydestä ja ylläpidosta huolehtivat nyt luontokerhojen jäsenet. He myös hoitavat koulujen puutarhoja ja valistavat muita oppilaita ympäristön kunnossapidosta.

Hankkeen myötä moneen nepalilaiseen kouluun on syntynyt oppimista ja ympäristöystävällistä toimintaa kannustava ilmapiiri.

Seinäsarjakuvien käyttö ympäristökasvatustyössä

Seinäsarjakuvat ovat yksi kouluilla toimivien luontokerhojen tavoista valistaa muita nuoria ja kyläläisiä ympäristöasioista ja lasten oikeuksista. Sarjakuvat levittävät tietoa, välittävät koululaisten omaa ääntä ja antavat koululaisille mahdollisuuden ilmaista tuntemuksiaan tärkeiksi mieltämistään asioista.

Sarjakuvien piirtämistä luontokerholaiset ovat oppineet sarjakuvakoulutuksissa sekä ympäristökasvatusleireillä. Sarjakuva työmuotona vahvistaa nuorten omaa aktiivisuutta sekä itsevarmuuden kehittymistä ja on parhaimmillaan hauskaa ja kiinnostavaa sekä tekijöille että lukijoille. Luontokerholaiset ovat opetelleet innolla sarjakuvien piirtämistä ja huomanneet pystyvänsä kertomaan sarjakuvien avulla suuristakin asioista kiinnostavasti ja rohkeasti.

Luontokerhot ovat julkaisseet sarjakuvia osana seinälehtisiä (wall newspapers), kerholaisten itsensä suunnittelemia ja tekemiä julisteita, joita on levitetty koulujen ja muiden tärkeiden rakennusten seinille. Seinälehtisten sarjakuvat ovat kertoneet kouluympäristöstä, kierrätyksestä, ympäristönsuojelusta ja lasten oikeuksista.

Hankkeessa järjestettyjen sarjakuvakoulutusten aikana valmistuneista sarjakuvista on myös julkaistu nepalinkielinen kirja, *Hamro Soanch – Our Thoughts*.

Grassroots comics as a development cooperation tool

Grassroots comics have been used in development cooperation since the year 2000. These are comics drawn by ordinary people, not professional artists.

Grassroots comics provide more and more groups of people with a novel opportunity to have their voice heard. Comic strips can address community problems, correct misunderstandings or educate people.

Comics are most widely employed in development cooperation work in India, but their use is also spreading to other Asian countries and Africa.

Comics can communicate many things

Comics help locals make other locals or decision-makers aware of issues they think are important. They can be employed to raise awareness about discrimination against a particular group or the unequal treatment of women or other issues.

Comics can also be used as a tool for education. Common subjects covered by comic strips on children's rights include forced marriage and poor access to education for children who have to work.

Illiterate and low-literate people also benefit from comics. With the story supported by pictures, the message is easier to understand.

A popular format for grassroots comics is the wallposter comic. These comics are usually made using A3-sized paper and feature four panels. They are then photocopied and pasted in visible places where people see them during their everyday activity. These include walls of schools and government buildings, temples, bus stops, hospitals and other frequently-visited places. Comics are an important communication tool in areas such as remote regions where people do not have access to newspapers.

Locals decide the topics of their own comics

Locals receive training in how to make grassroots comics in one-day workshops. A workshop may focus on a specific topic, such as human rights or environmental conservation.

To maximise communication power, it is important that comics are drawn by members of the local community. Even though training in comics production is provided by various organisations, the actual making of the comics should remain in local hands. When a comic strip orginates in the local community, it is easier for the reader to understand what the maker is trying to say. This also ensures that the comics express the community's real issues and problems.

Easy, inexpensive and effective

Grassroots comics are inexpensive to produce. White photocopying paper is widely available around the world, and making copies at local copyshops does not usually cost much.

To learn more about how comics are used as a development communication tool visit
www.worldcomics.fi

Young people as environmental educators in Nepal

The development cooperation project of ODW Finland and Nepalese NGO Environmental Camps for Conservation Awareness (ECCA) has promoted children and young people's access to education and improved environmental awareness in Nepal for three years. The project was the theme for the ODW Finland campaign in the 2004/2005 schoolyear and also received funding from the development cooperation funds of the Finnish Ministry for Foreign Affairs.

The project aims to train young Nepalese people to become active environmental actors and improve their school environments. Everything is based on young people's own activism. Young people are key players in environmental education as awareness of these issues is spread by them in villages and other local communities.

The project has offered youth in Nepal the opportunity to attend environmental camps and learn the basics of environmental conservation and improvement of their local environment. After these camps they have established nature clubs in their schools. The clubs have given them access to more information about environmental conservation and allowed them to implement many different projects to improve the environment and increase awareness in their own schools and villages.

In order to be able to learn about environmental issues, pupils must have a safe, clean and encouraging school environment. The project has helped repair school buildings and environments, with nature club members now taking care of their tidiness and maintenance. They also look after school gardens and educate other pupils about environmental maintenance.

The project has helped create an atmosphere that encourages learning and environmentally-friendly activity in many Nepalese schools.

Wallposter comics in environmental education

Wallposter comics are one of the tools employed by school nature clubs to educate other young people and villagers about environmental issues and children's rights. The comics provide information, communicate in pupils' own voice and enable pupils to express their feelings about issues they find important.

Nature club members have learned how to make comics in comics workshops and environmental education camps. Comics as a tool strengthen young people's activity and the development of their self-assurance while also being a lot of fun and very interesting to makers and readers alike. Nature club members have been keen to learn how to draw comics and have discovered that they can even express major issues in a way that is bold and interesting.

Nature clubs have published comics as part of wall newspapers – posters designed and produced by club members and displayed on the walls of schools and other important buildings. The topics of their wallposter comics have included the school environment, recycling, environmental conservation and children's rights.

Comics created in project workshops have also been published in a book in Nepalese titled *Hamro Soanch – Our Thoughts*.

COMICS CROSSING CULTURES

Strips from Nepal and Finland

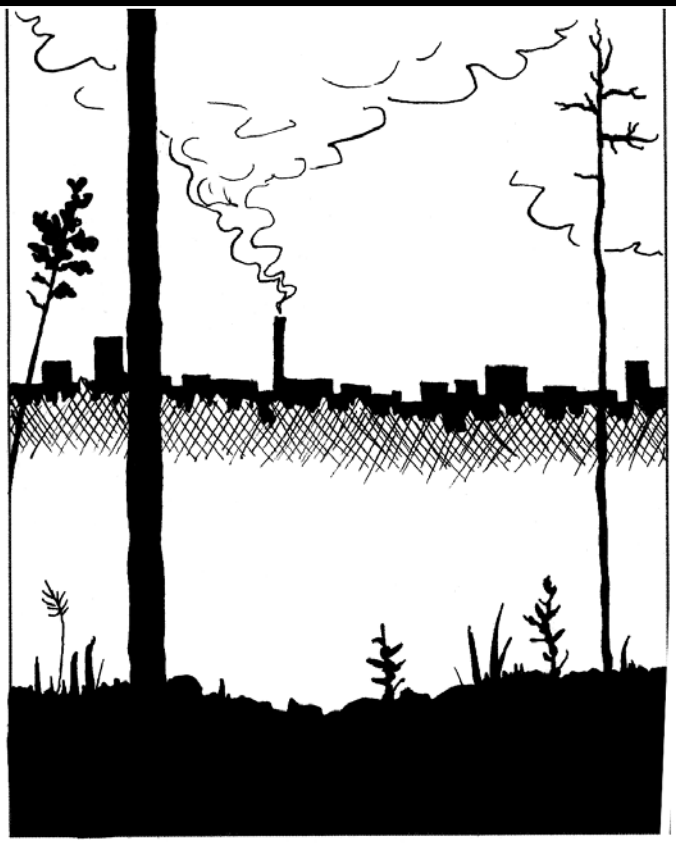

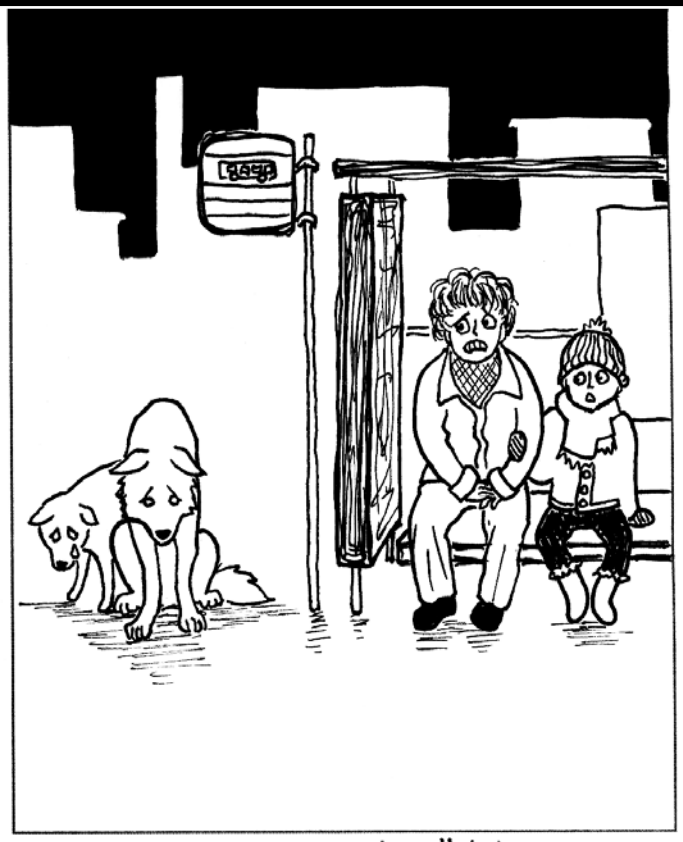

ISBN 978-952-92-5292-3